

HUMANIST

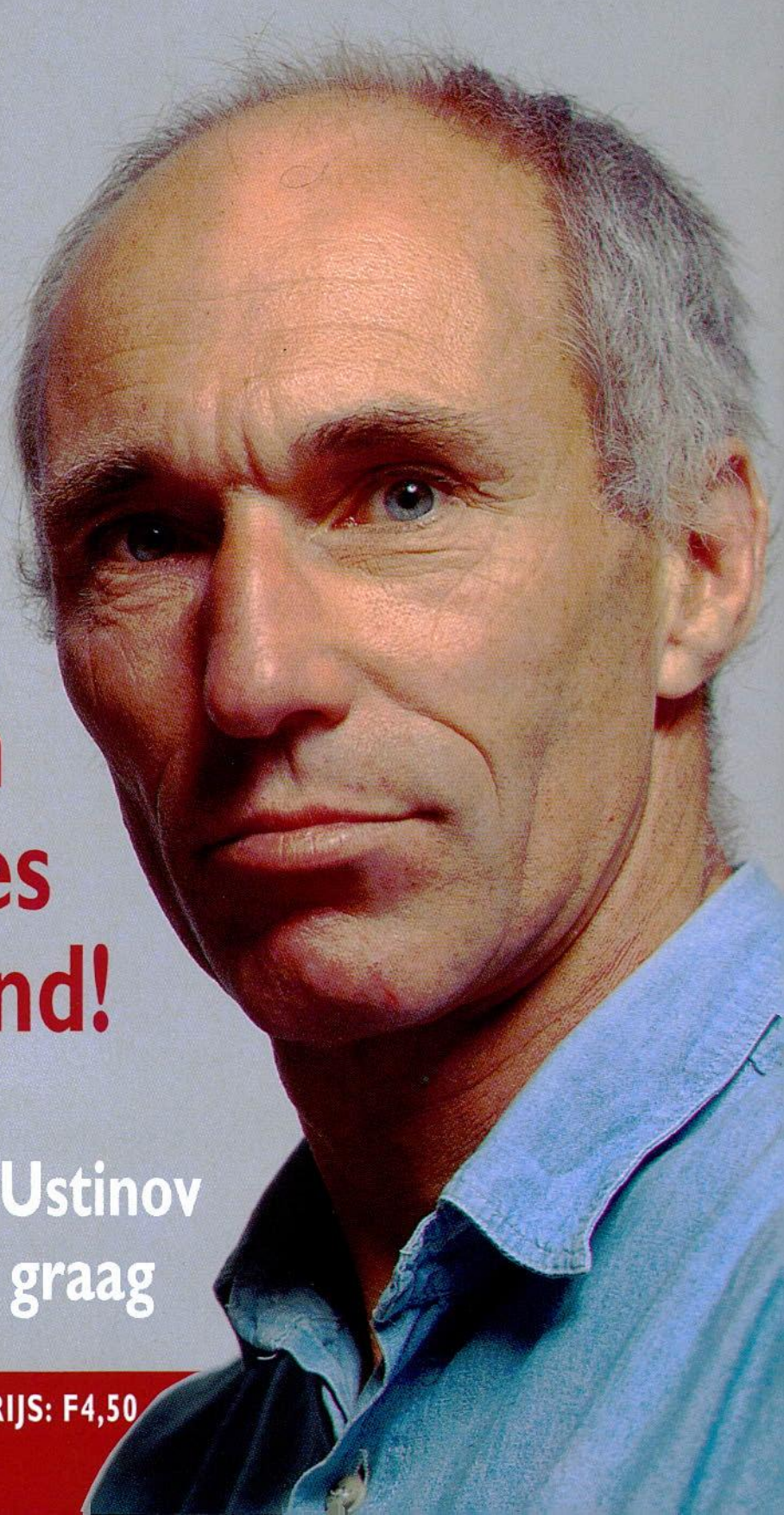
MAANDBLAD OVER HUMANISME, MENS EN WERELD

Gerard Koolschijn:

**Plato en
Socrates
springlevend!**

Peter Ustinov
twijfelt graag

NUMMER 11 NOVEMBER 1992 PRIJS: F4,50

HUMANIST

IS EEN UITGAVE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

47-STE JAARGANG
NUMMER 11
NOVEMBER 1992

Redaktie-adres:
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030 - 318145.

Kantooradres:
Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht.
Fax: 030 - 367104

Redactie:
Hes van Huizen (hfred)
Ingeborg van Teeseling

Medewerkers dit nummer o.a.:
Ingrid Cramer, Tom Janssen,
Mieke Julien, Bart Koetsenruijter,
Chris Pennarts, Greetje den Ouden,
Frits Snijder, Els van Thiel,
Sylvia Weve

Vormgeving:
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Prepress/ Lithografie/Druk:
Brouwer Offset Utrecht BV

Redactiecommissie:
Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermens

Abonnement:
Een jaarabonnement kost f 30,-
Bel 030 - 318145 (Toestel 28)
Leden van het
Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis.
Zie ook informatie elders
in dit blad.

Advertentietarieven:
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht. Een folder
is op aanvraag verkrijgbaar.

Foto omslag:
Chris Pennarts

**HET VOLGENDE
NUMMER**
VERSCHIJNT HALF DECEMBER.
KOPIJ DAARVOOR MOET
UITERLIJK 17 NOVEMBER
IN HET BEZIT ZIJN
VAN DE REDACTIE.

SPECIAAL WINTERNUMMER OVER LUST OP KOMST

Het komend nummer van de Humanist is weer een dubbeldik winternummer met een speciaal thema. Dit keer is dat 'lust'. Het wordt een zwoel, schalks, frivool nummer. Opwindend en begeerlijk. Vol boeiende verhalen. Over hoe lust werkt bij mannen en bij vrouwen. Over hoe verschillend normen en waarden zijn die mensen hebben als het gaat om lust en erotiek. Wat kan, wat mag en wat is verwerpelijk? Grenzen zullen worden verkend, mogelijkheden afgetast, meningen gevormd.

Met medewerking van onder meer Susie Orbach, Willeke Bezemer, Matthijs van Nieuwkerk, Marjan Berk, Midas Dekkers, Astrid Roemer, Sylvia Weve, en vele andere journalisten, columnisten, cartoonisten en fotografen.

HV-leden en abonees kunnen dit speciale winternummer rond 20 december in de brievenbus verwachten. Het zal ook in de losse verkoop verkrijgbaar zijn bij vele kiosken en boekhandels in het hele land.

1834 MENSEN NEMEN HUMANIST OP PROEF

Woensdag 28 oktober hadden in totaal 1834 mensen de Humanist voor een tientje op proef genomen voor de rest van dit jaar. Zij krijgen het oktobernummer (Midas Dekkers), het novemnummer (Gerard Koolschijn) en het speciale dubbeldikke winternummer over lust toegestuurd. Daarna kunnen ze beslissen of de kennismaking hen misschien zo goed

bevalt dat ze door willen gaan met een gewoon abonnement of met een lidmaatschap van het Humanistisch Verbond.

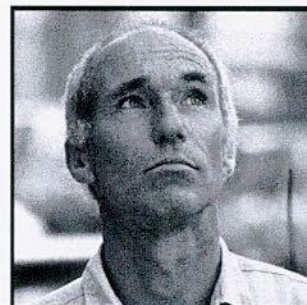
Nog geen abonnee of HV-lid? U kunt nog de proef op de som nemen door f 10,- over te maken op giro 58 van de Humanistische Pers te Utrecht onder vermelding van 'proef 92'.

In dit nummer

Interview met Gerard Koolschijn

10/15

De dood van Socrates blijft hem intrigeren. "Hoe een intelligente man, die zo van het leven genoot, het zo gemakkelijk terzijde kon schuiven. Juist omdat hij zo betrokken was, is de manier waarop hij bijna superieur afscheid nam zo uniek." Aan het woord is Gerard Koolschijn, vertaler van onder andere werken van Plato. Hij doet dat op een manier dat Plato's werk leesbaar, interessant en actueel wordt.

In gedachten van gewone lengte

18/21

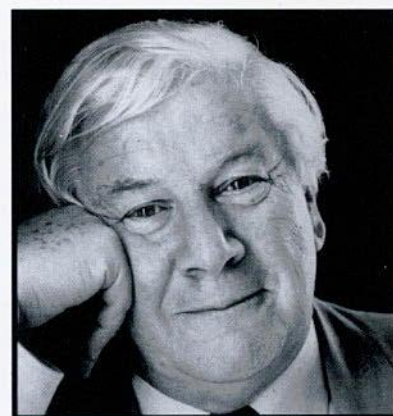

Luda van de Werd is klein. Voor haar zijn tal van zaken onbereikbaar hoog. Deurklinken, sleutelgaten, geldautomaten, brievenbussen, telefoons, lichtschakelaars. Toch ondervindt zij de meeste hinder van haar langere medemensen.

Peter Ustinov twijfelt graag

22/24

Twijfel is voor hem het allerbelangrijkste. Want als je ergens zeker van bent, sluit je de deur naar alternatieven redeneert Peter Ustinov. "Zekerheid drijft mensen uit elkaar, omdat ze dan niet meer kijken". Een kort gesprek met een beroemde schrijver, regisseur en acteur.

En dan nog

Brievenrubriek	4
Column, achtergrond en opinie	6/7/8
Recensie fotoboek jaren tachtig	16/17
Serie 'Een humanist' aflevering 2	25
Radio- & televisieprogramma's	28/29
HV-nieuws	30/31

BRIEF

Brieven zijn welkom.
Houdt u het wel kort. De
redactie behoudt zich
het recht voor om
brieven in te korten of
niet te plaatsen.

De mens en de natuur

Sta mij toe even te reageren op enkele uitspraken van onze vriend Midas Dekkers in Humanist nummer 10 van oktober. Als Midas Dekkers zegt dat de natuur gewoon z'n gang zal gaan, heeft hij natuurlijk volkomen gelijk. Ook als, door ons toedoen, alle leefvormen op onze planeet aarde zullen zijn uitgestorven, zal deze planeet ongestoord in 365 dagen en enkele uren, haar rondgang om de zon blijven draaien. Wat anders is het, als hij zegt dat wij de natuur ten onrechte heilig hebben verklaard. Wanneer wij de, geheel ten onrechte en vreselijk overtrokken, betekenis die gelovigen aan het woord 'heilig' toekennen, nu eens terugplaatsen tot gewoon 'zeer waardevol' dan zullen wij, zolang wij ons menselijk leven als zeer waardevol ervaren, ook aan de natuur ditzelfde predicaat niet mogen onthouden. Immers, een evenwichtig natuurgebeuren is onmisbaar

voor ons mensen om te kunnen leven. Midas Dekkers mag dan stellen dat het niet zo erg is als er eens een diersoort uitsterft en dat is tot op zekere hoogte ook zo. Niemand van ons zal er namelijk rouwig om zijn dat ooit de dinosaurus-variëteiten zijn uitgestorven. Wat anders is het echter als voor steeds minder leefvormen nog bestaansmogelijkheden overblijven als gevolg van vervuiling van het milieu en afbraak van in de natuur passende begroeiingsvormen. Want daarmee luiden wij ook die periode in, waarin ook voor ons mensen geen bestaansmogelijkheid meer over zal zijn. En dat zal, dacht ik, niemands bedoeling zijn. Daarom zullen wij mensen ook weer méér terug moeten naar een leefvorm die niet strijdig is met het principe van het natuurlijk evenwicht. Met de toepassingen van mechanica en chemie zijn wij een totaal verkeerde weg opgegaan. Tot aan de tijd dat alles nog bewoog op windkracht en chemische produkten en meststoffen nog onbekend waren, ging er niets mis in het vrije natuurgebeuren. Waar Midas Dekkers zegt dat economische groei ten onrechte als noodzakelijk wordt verklaard, ben ik het volkomen met hem eens. Nog onlangs hoorde ik een agrarisch voorman zeggen dat de landbouw best de noodzakelijke milieubeschermingsmaatregel en zou willen toepassen, voor zover het de economische bedrijfsvoering niet in de weg zou staan. Kijk, dat is nu wat je noemt de zaak precies op z'n kop zetten, want als algemeen geldende wet zullen we moeten aanvaarden, dat alle economische ontwikkelingen, die een

gevaar opleveren voor ons milieu, ten enen male onvoorwaardelijk zijn verboden. En of wij dat nu een onontkoombare noodzaak dan wel heilig noemen, zal mij verder tabak zijn. Maar... terug naar de natuur zullen wij moeten, niet alleen om het behoud van veel dierlijke leefvormen, maar zeker om het voortbestaan van de mens te waarborgen. En wie meent zich daaraan te kunnen onttrekken, loochent het voortbestaansrecht van het eigen nageslacht.

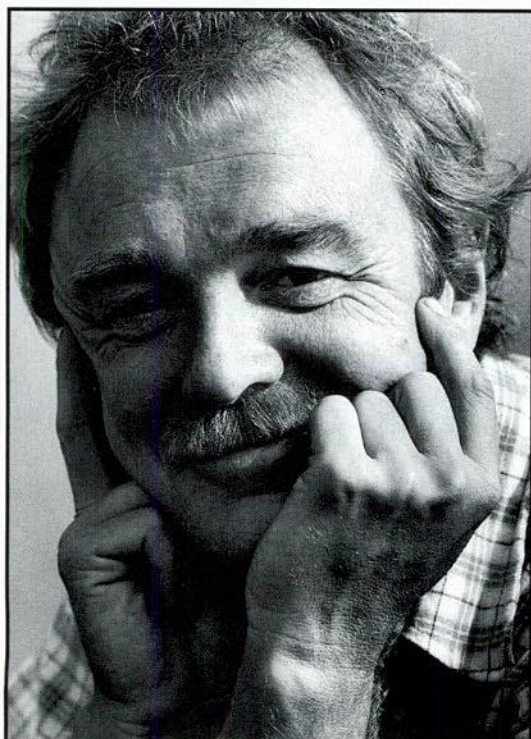
Piet Blauw (Zwaag)

Weer tolerantie

Ten zoveelste male leert de ervaring me dat, wanneer je een bepaalde opvatting ventileert, je bedacht moet zijn op uiteenlopende reacties, zowel ten positieve, als ten negatieve. Op zich een uiterst gezonde zaak, want het is goed je mening blijvend te toetsen aan die van anderen. Stevige kritiek, daar is niks mis mee. Kwalijk is het echter als je ingezonden brief uit z'n verband wordt gerukt, en men maakt je verwijten over zaken die je helemaal niet beweerd hebt. Mij geeft het voldoende aanleiding om van mijn kant hier dan weer fel op te reageren. Om op de hoogst persoonlijke opvatting ten aanzien van 'de gelovigen' van E. Asser-Drion (zie ingezonden brief Humanist nr. 8/9 van september) in te gaan: en grosso modo zijn zij het absoluut niet die ik als bedreiging van mijn individuele vrijheid zie. Het ontgaat me volledig waarom ik me als humanist in mijn gewetensvrijheid

Midas Dekkers

Foto: Chris Pennarts

aanhoudend bedreigd zou moeten voelen. Ik denk dat 't meer zegt over evtuele persoonlijke problemen waar ze mee worstelt. Uit de ingenomen stelling van mevrouw Asser-Drion meen ik te mogen opmaken dat haar motivatie om lid te worden van het HV in eerste instantie gelegen was in het feit dat ze er bescherming vond tegen 'de gelovigen'. Met alle respect, maar als zódanig zou ik het Verbond geen zin meer vinden hebben, al is het alleen maar voor mij om er lid van te zijn. Ook met het oog op de brief van Reina de Jong (zie Humanist nr.8/9 september) begrijp ik op zich natuurlijk best waar de schoen wringt. Mijn brief wordt met het pleidooi wat ik houd, opgevat als zou ik het eens zijn met alles wat er binnen de diverse geloofsstromingen gebeurt. Zoals bijvoorbeeld het doodvonnis van Rushdie. Diegenen die mij toedenken het hiermee eens te zijn, hebben gewoon niet begrepen wat ik met mijn brief in het julinumnummer van de Humanist bedoelde te zeggen. Ik heb het op willen nemen voor zoveel goedwillende mensen die met pure en menslievende intenties in het leven staan, maar daarnaast ook geloof hechten aan de absolute bestaan van een Godsbestaan. Voor

mensen als zij koester ik een warm hart, want dat wordt, althans voor mij, geenszins voorbehouden voor humanisten of mensen die zich zo noemen. De liefde die bepaalde gelovigen uit mijn vriendenkring ook naar mij uitstralen is puur, zij het dat het niet gedragen wordt door gelijkgestemdheid. En niet in de laatste plaats hén wil ik in hun persoonlijke levensbeschouwing respectvol bejegenen. En tot slot: tegenover de academische wijsheid waarmee E. Asser-Drion haar ingezonden brief afsluit, past me enkel nog maar een eerbiedwaardig stilzwijgen. Want ik moet toegeven: reeds in de Griekse wijsgeren, en zonder enige twijfel ook hun 'volgelingen' betrokken bij hun levensbeschouwing geen almachtig opperwezen. En deze eerste humanisten hebben toen al de handen ineen moeten slaan om een front te vormen tegenover de gelovigen. Dit brengt mij tot de onthutsende constatering dat er na zoveel jaren in dit opzicht feitelijk niets veranderd is.

Wouter Heitzer (Voorburg)

Beeld op sokken

Wat waren we angstig, als de Engelse bommenwerpers 's nachts overvlogen. Maar ook wel blij. Fijn, nou konden die Duitsers zelf ook eens meemaken wat het was om te worden gebombardeerd. (Zo waren we in 1940-1945). Jaren later las ik, dat er een half miljoen mensen levend waren verbrand. Eerst gooiden de Engelsen strooibiljetten naar beneden met deze raad: ga naar het open veld - de plaats werd aangegeven - want vannacht worden jullie stad gebombardeerd. De vrouwen namen hun kinderen mee en werden 's nachts met fosforbommen gebombardeerd. En met deze daad van Harris was het de grootste moordpartij geweest, op bevel van Churchill. Nu is er een standbeeld van Harris en de oude koningin-moeder van Engeland bewijst haar eer. Ongelooflijk.

Hij staat in 't park,
de grote held.
Hij heeft een half miljoen
mensen geveld.
Dat is toch een standbeeld waard?
Al moppert menig
Vredesmens in z'n baard.
Hij lokte de mensen
uit Dresden
naar een park.
't Kon geen kwaad.
Als een fakkel stonden
moeders en kinderen.
Maar dat mocht hem
toch niet hinderen.
Massamoord op grote schaal.
In naam van de Vrede? Allemaal?
Laat ons er niet op gokken:
't Is een held op sokken.

Miep Peeters-Metselaar (Oost-Souburg)

(Advertentie)

KOERSWIJZIGING VRAAGT INVESTERING.

In deze tijd van sterk wisselende koersen belooft de koerswijziging van het Humanistisch Verbond heel succesvol te worden. Zeker als u die financieel ondersteunt. De najaarsactie van het Steunfonds zorgt daarvoor. Maak uw bijdrage over op giro 6168.

STEUNFONDS
HUMANISME

GIRO 6168

Bizar

Mensen leven altijd in een organisatorisch verband. Op grond van klasse, stand, genoten onderwijs, soort arbeid worden mensen in sociale groepen ingedeeld. Dat gebeurt ook, al willen we dat al heel lang niet meer, op grond van ras en sexe. De sociale slagkracht van mensen en groepen speelt daarbij een rol. Hoe zijn de groepen ten opzichte van elkaar geordend, welke groep is ondergeschikt aan welke andere groep en in hoeverre worden daardoor ook de onderlinge individuele relaties tussen mensen bepaald? Het zijn eigenlijk allemaal vraagstukken van macht en zeggenschap. Zeggenschap over andere mensen, zeggenschap over zichzelf of de ontzegging van het recht daartoe.

Veel rituelen zijn er op gericht om zichtbaar te maken dat mensen zich hebben onderworpen aan een macht die boven hen is gesteld. Heel vaak uit zich dat in fysieke kentekenen. Dat geldt voor het tonsuur van monniken, dat geldt ook voor vrouwenbesnijdenis. Het is heel bizar dat de aantasting van het menselijk lichaam wordt aangegrepen om de sociale positie van mensen te bepalen en zichtbaar te maken.

Bij vrouwenbesnijdenis gaat het om een bizarre vorm van verminking van essentiële delen van het menselijk lichaam, waarbij een kostbaar deel voor haar ontplooiing

tot volledig mens met alle mogelijkheden om vreugde aan het seksuele leven te ondervinden, aan de vrouw wordt ondernomen. Het is een wrede en onmenselijke wijze om aan te geven hoe de ordening tussen de seksen in een maatschappij behoort te zijn. De dwang tot conformisme maakt het vrouwen heel moeilijk om zich aan dergelijke rituele handelingen te onttrekken. Als humanist verzet ik mij hevig tegen de aantasting van de integriteit van de menselijke persoonlijkheid. Vrouwenbesnijdenis wijs ik daarom alleen af. De symbolische waarde ervan, de ondergeschiktheid van de vrouw aan de man, wijs ik eveneens af, omdat een dergelijke waarde niet past in mijn humanistisch denken. Elk mens heeft op zich een waarde die de moeite waard is. Het prikje in de clitoris is dus geen verbetering voor de positie van vrouwen, want het symbool van feitelijke onderschikking blijft er door bestaan. Geen vrouwenbesnijdenis dus, in welke vorm dan ook. In het geheel geen bizar geknoei overigens met lichaamsdelen, vooral in de zone van de geslachtsorganen, waardoor de ene mens zichtbaar ondergeschikt aan de andere wordt gemaakt en de mogelijkheid tot eigen lustbeleving wordt vernietigd. Als ergens de beschermwaardigheid van menselijk leven geldt, dan wel hier.

Greetje Den Ouden-Dekkers

Greetje den Ouden-Dekkers
hoofdbestuurslid van het
Humanistisch Verbond

Vrouwenbesnijdenis mag niet in Nederland. Tot voor kort was dat geen punt van discussie. Vrouwenbesnijdenis maakt immers geen deel uit van de Nederlandse cultuur. Nu Nederland zich ontwikkelt in de richting van een multiculturele samenleving wordt dat anders. Als gevolg van de burgeroorlog in Somalië hebben sinds 1987 5400 Somalische meisjes en vrouwen politiek asiel aangevraagd in Nederland. In de Hoorn van Afrika is vrouwenbesnijdenis gebruikelijk. Tussen hun vierde en twaalfde jaar worden Somalische vrouwen besneden. Meestal gebeurt dat in de zwaarste vorm door middel van infibulatie. Dat wil zeggen dat de clitoris en de schaamlippen (gedeeltelijk) worden verwijderd waarna de schaamlippen worden dichtgenaaid, op een kleine opening na voor urine en menstratiebloed. Daarnaast zijn lichtere vormen van besnijdenis gangbaar, variërend van clitorodectomie (het verwijderen van de clitoris en soms een deel van de kleine schaamlippen) tot incisie (een prikje of een sneetje in de clitoris).

Met de komst van Somalische vluchtelingen naar Nederland is de vraag naar de (on)mogelijkheid en (on)wenselijkheid van vrouwenbesnijdenis ook in ons land actueel geworden. Hoe moeten we omgaan met de vraag van Somalische vrouwen om hun dochters te besnijden? Waar het gaat om infibulatie is het Nederlandse standpunt niet aan het wankelen te brengen. Vrouwenbesnijdenis is verminkend en onderdrukkend en in strijd met de onaantastbaarheid van het eigen lichaam (grondwet artikel 11). Overeenkomstig het advies van de World Health Organisation wijst de Nederlandse overheid vrouwenbesnijdenis dan ook af. Het probleem lijkt daarmee bij ons in elk geval uit de wereld. Maar dat is het natuurlijk niet. De kwestie ligt veel genuanceerder.

Verschillende Somalische vrouwen ervaren het besneden-zijn positief - ondanks pijn, seksuele beperkingen en trauma's. Want door hun besnijdenis zijn zij opgenomen in de Somalische cultuur. Om te voorkomen dat hun in Nederland opgroeiende dochters later in Somalië worden uitgestoten, moeten ook zij worden besneden. De Somaliërs doen daarvoor een beroep op de Nederlandse gemeenschap. Het Centrum Gezondheidszorg Vluchtelingen van het ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur adviseerde onlangs om dit verzoek te honoreren door een sneetje of prikje in de clitoris toe te staan; meer een rituele

Vrouwenbesnijdenis: symbool van onderdrukking

handeling dan verminking. Staatssecretaris Simons beraadt zich nog op dit advies, begin volgend jaar wordt zijn standpunt verwacht.

Voor velen lijkt zo'n incisie dé oplossing van een lastig probleem. Een sneetje is niet verminkend en hoeft lustbeleving niet in de weg te staan. Waarom zou je daar dan niet toe overgaan, als dat Somalische meisjes de kans geeft op hun eigen culturele identiteit? Ook tegenover de Somalische samenleving is incisie te verdedigen als alternatief voor infibulatie. De Koran kent immers helemaal geen voorschriften over vrouwenbesnijdenis. En volgens de Hadith, de overleveringen van de profeet, is juist deze incisie (of de verwijdering van de voorhuid van de clitoris) toegestaan als enige vorm van vrouwenbesnijdenis.

Tolerantie ligt voor de hand. Of toch niet? Om te beginnen zijn er praktische bezwaren. Wie bepaalt hoe groot het knipje, hoe diep het prikje moet zijn? Mag één centimeter nog wel en 1,2 centi-

meter niet meer? En wie controleert dat? Vraag is verder of de Somalische samenleving zo'n knipje of prikje voldoende acht. Misschien worden de ingeknipte meisjes toch nog paria's waardoor ze later alsnog de hele 'operatie' moeten ondergaan.

Maar belangrijker nog is de principiële kant. De onaantastbaarheid van het menselijk lichaam telt in Nederland heel zwaar. De automobilist die vermoedelijk teveel heeft gedronken, kan niet worden gedwongen zijn bloed te late onderzoeken op het alcoholpercentage. De verkrachter die zijn slachtoffer de angst bezorgt besmet te zijn, mag een aidstest weigeren. Over het algemeen wordt mensen die zich niet willen laten onderzoeken, bloed afnemen, inenten, niets in de weg gelegd. Waarom zou die onaantastbaarheid van het menselijk lichaam opeens niet meer zo zwaar gelden als het gaat om vrouwenbesnijdenis?

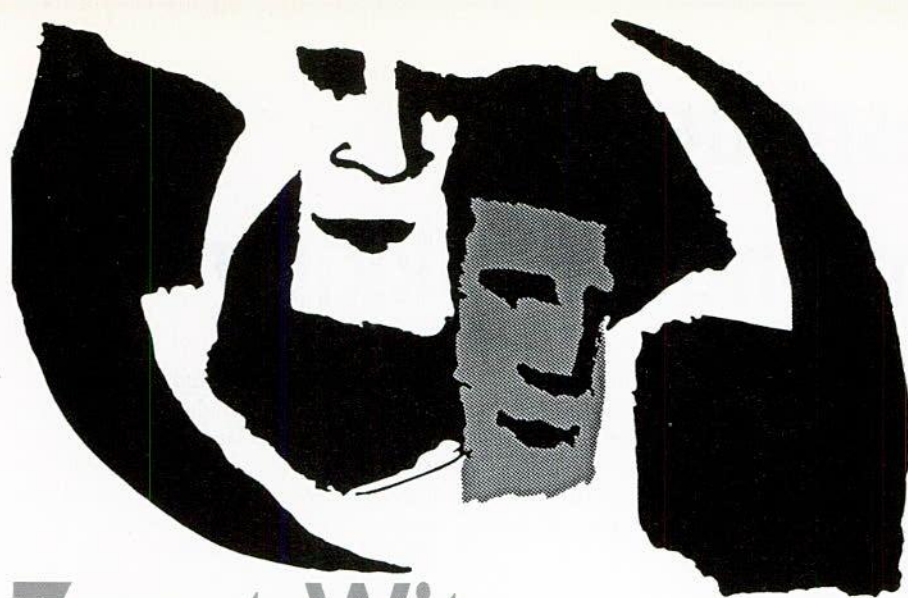
Bij vrouwenbesnijdenis komt daar nog een element bij. Het is niet alleen in strijd

met de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam. De besnijdenis van vrouwen is vooral een teken van de onderdrukking van vrouwen door mannen. Zelfs het kleinste sneetje in de clitoris is al een symbool van deze onderdrukking en alleen daarom al verwerpelijk.

Het is onaanvaardbaar om onderdrukt te worden. Minstens even onaanvaardbaar is het om onderdrukker te zijn. Er zijn niet alleen Somalische vrouwen die vragen om een (beperkte) vorm van vrouwenbesnijdenis. Er zijn ook (Afrikaanse) vrouwen die de overheid dringend verzoeken daar niet aan te beginnen. Ook niet een beetje. Dan hebben zij namelijk geen been meer om op te staan in hun strijd tegen vrouwenbesnijdenis en de onderdrukking van vrouwen. In deze situatie kiezen voor vrijheid en voor tolerantie is kiezen voor zwakheid en onderdrukking. Een keus tegen vrouwen, tegen onszelf en tegen de principiële waarden van het humanisme.

Ingrid Cramer

Zwart-Wit

Eerste thema uit het nieuwe vormingsproject Samen Leven

"We leven met veel mensen in een redelijk klein land. Met steeds meer mensen en ook met steeds meer verschillende mensen. Het zijn deze verschillen die de mens zo boeiend maken. Door die verschillen leren we van elkaar en worden we ieder op onze eigen manier steeds meer mens."

Dat zei de voorzitter van het Humanistisch Verbond, Jan Glastra van Loon, tijdens de demonstratie Nederland Bekent Kleur op 21 maart dit jaar. Net als een kwart miljoen andere Nederlanders, waaronder veel vertegenwoordigers van overheid en politiek, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, zette hij in juni zijn handtekening onder een algemene verklaring tegen rassendiscriminatie. Daarin wordt iedereen opgeroepen om zelf het goede voorbeeld te geven en waakzaam te zijn tegen vooroordelen en uitingen van vreemdelingenhaat.

Het Humanistisch Verbond sluit nu hierop aan met het thema Zwart-Wit. Dit is een onderdeel van het nieuwe vormingsproject Samen Leven, een meerjarig project waarin vanuit humanistische normen en waarden kritisch wordt gekeken naar het contact tussen mensen met een verschillende achtergrond. De directe leefwereld staat steeds centraal. Bij het thema Zwart-Wit is dat het persoonlijk contact tussen allochtonen en autochtonen. De methodiek richt zich op de ontwikkeling van vaardigheden in het 'transcultureel' denken en handelen. Hiermee wordt een eigen bijdrage geleverd aan de kwaliteit van de veelkleurige samenleving in Nederland.

Afdelingen van het Humanistisch Verbond kunnen het project uitvoeren. Het

Centraal Bureau in Utrecht biedt ondersteuning. Op zaterdag 12 december is er in Utrecht een instructiedag voor wie geïnteresseerd is om te fungeren als plaatselijk begeleider of projectorganisator. Tijd: 10.30 - 16.00 uur. Er zijn geen kosten aan deelname verbonden. U ontvangt tijdig de bijbehorende documentatiemap indien u zich vóór 7 december voor deelname opgeeft bij: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht, tel. (030) 318145. Op dit adres kunt U ook terecht voor algemene inlichtingen over het project Samen Leven en het thema Zwart-Wit.

Bisschoppen negeren document Rome

De Nederlandse bisschoppen zullen het meest recente document van de Congregatie voor de Geloofsleer over homoseksualiteit naast zich neerleggen. Volgens de bisschoppen is het document, waarin discriminatie op grond van homoseksuele geaardheid in bepaalde gevallen wordt gebillijkt, geen officiële en openbare instructie van het Vaticaan. Verder is het stuk volgens hen bedoeld voor de Amerikaanse bisschoppen. Met zeventien andere Nederlandse kerken staat de rooms-katholieke kerkgenootschap in Nederland 'positief tegenover het wetsontwerp Gelijke Behandeling', aldus Een-twee-één, het officiële informatieorgaan van het Nederlandse episcopaat. Het document verscheen eind juli in de Vaticaanse krant Osservatore Romano. In het stuk vertelt de congregatie dat discriminatie op grond van seksuele geaardheid iets anders is dan discriminatie wegens ras of etnische achtergrond.

Werkconferentie BASTA! op 10 december

Het Humanistische Overleg Mensenrechten (HOM) en het Vrouwenberaad organiseren op donderdag 10 december een speciale werkconferentie. 's Morgens zullen twee lezingen worden gehouden. Georgina Ashworth van de vrouwenorganisatie CHANGE uit London zal een overzicht geven van de internationale stand van zaken waar het gaat om mensenrechten voor vrouwen. Verder zal Gladys Gwashure van MUSASA uit Harare in Zimbabwe spreken over geweld tegen vrouwen in de privesfeer. Ook komen dan strategieën aan de orde die MUSASA hiertegen heeft ontwikkeld. 's Middags worden in besloten kring een drietal workshops gehouden voor deskundigen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten. Deelname aan het ochtendprogramma is mogelijk. Stort dan voor 20 november tien gulden op gironummer 14.60.115 van het HOM onder vermelding van 'werkconferentie BASTA!'. U ontvangt dan de speciaal voor deze gelegenheid samengestelde reader. De werkconferentie vindt plaats in De Oudemanshuispoort in Amsterdam, de voertaal is engels.

Veel over komend congres in Humus

Humus, het kaderblad van het Humanistisch Verbond, besteedt in het novembernummer veel aandacht aan het **komende congres**, dat op 21 en 22 november in Rhenen zal worden gehouden. De achtergronden van de nieuw ingeslagen koers zullen worden belicht en kritische geluiden uit het land worden gehoord. Verder in dit nummer van Humus aandacht voor **Haarlemmerland**. Hier werken verscheidene afdelingen bij wijze van proef in regioverband samen. Ook een interview met twee jongeren over de pas opgerichte vereniging van **Jonge Humanisten**. En in de reeks van interviews met wegbereiders van het Humanistisch Verbond een gesprek met **Odo Croiset**.

Speciale aandacht is er in Humus voor **Samen Leven**, het vormings- en bezinningsproject dat van start gaat met het thema Zwart-Wit, over de verhouding tussen allochtonen en autochtonen. Davies daarbij is streven naar intercultureel contact en samenwerking. Maar hoe doe je dat? Dat kan misschien wel heel goed worden getoetst aan de actuele discussie rondom **vrouwenbesnijdenis**.

Belangstellenden kunnen het novembernummer van Humus aanvragen bij het Humanistisch Verbond, afdeling Communicatie, Alice Dessens, tel.nr. 030-318145.

Dales geeft het goede voorbeeld

Op woensdag 14 oktober bood minister Dales van Binnenlandse Zaken de Tweede Kamer een verklaring aan tegen rassendiscriminatie. Alle Nederlanders worden daarin opgeroepen om zelf het goede voorbeeld te geven en waakzaam te zijn tegen vooroordelen en uitingen van vreemdelingenhaat in de eigen omgeving. De verklaring is ondertekend door een groot aantal vertegenwoordigers van overheid en politiek, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, Namens het Humanistisch Verbond ondertekende Jan Glastra van Loon de verklaring.

Na deze plechtige gebeurtenis, die speciaal was ingelast tijdens de algemene beschouwingen van de Tweede Kamer, ging minister Dales naar buiten waar vertegenwoordigers van tientallen organisaties uit de Haagse samenleving bijeen waren gekomen om de verklaring met hun handtekening te onderschrijven. Een demonstratief gebaar, om te laten zien dat het niet een vrijblijvende zaak is. Het initiatief moet verder doorwerken op plaatselijk niveau, tot in de wijk, in de vereniging, op het werk en op de school. Jimmy van Beusekom tekende voor het Humanistisch Verbond in Den Haag. Hiernaast de tekst van de verklaring tegen rassendiscriminatie.

De ondertekenaars

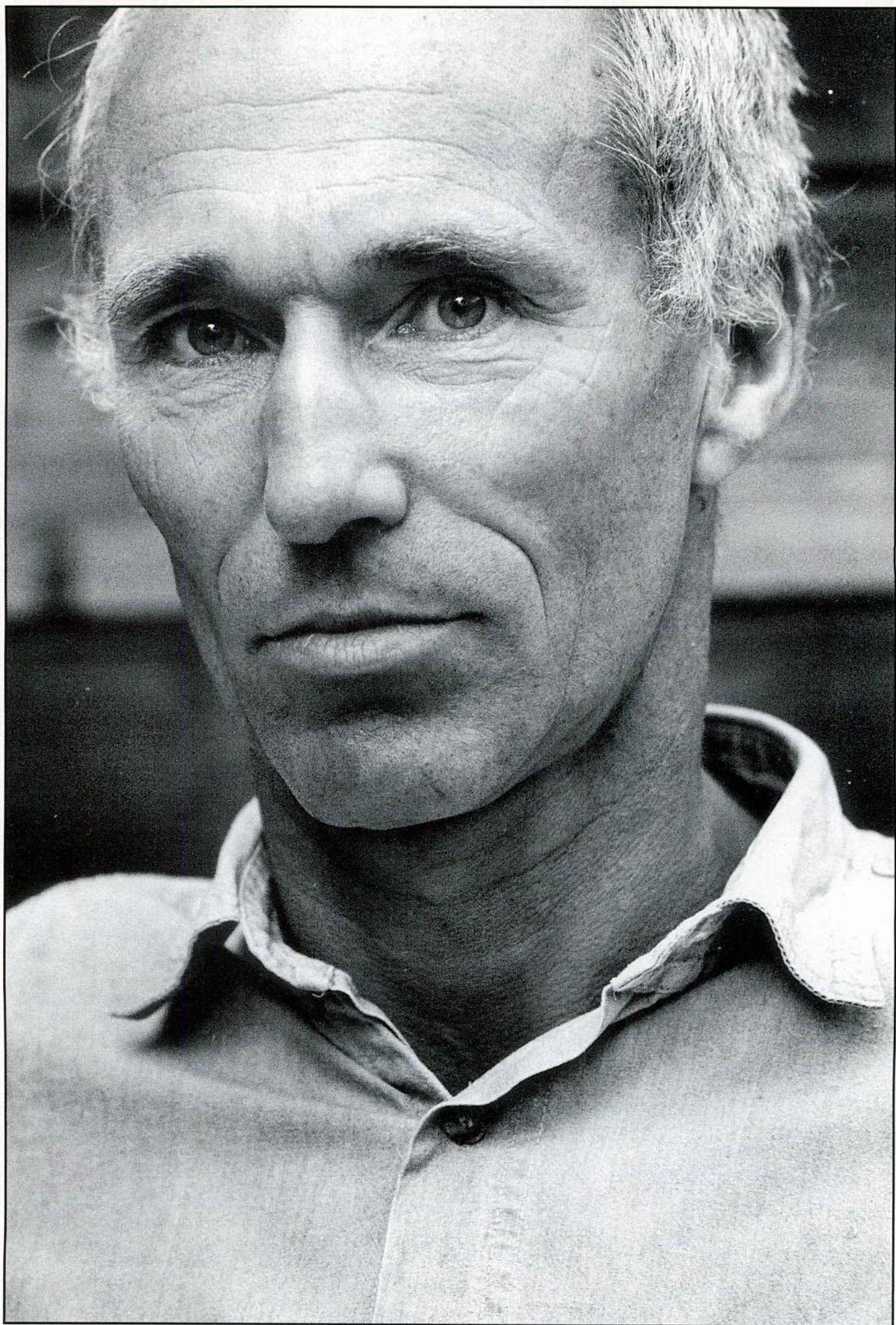
- **BRENGEN IN HERINNERING** dat op grond van de grondwet, andere wetten en verdragen discriminatie op grond van ras, huidskleur, nationale of etnische afkomst is verboden.
- **BEVESTIGEN** dat in een democratische samenleving respect voor ieder mens fundamenteel is en dat ieder die in Nederland woont op gelijke voet aan de Nederlandse samenleving moet kunnen deelnemen.
- **CONSTATEREN** dat vooroordelen, discriminerende uitlatingen en gedragingen, al dan niet bewust, in de gehele samenleving voorkomen en dat zij een belangrijke oorzaak zijn van bestaande achterstanden van minderheden.
- **VEROORDELEN** vooroordelen, intolerantie en achterstelling op het werk, op school, in de vrije tijd of waar dan ook. Discriminatie is een sociaal onrecht.
- **VERPLICHTEN ZICH** tot een gezamenlijke inzet om alle vormen van vooroordeel en discriminatie te voorkomen en te bestrijden.
- **VERKLAREN** dat zij in elk geval het volgende zullen doen om discriminatie te voorkomen te bestrijden door:

- zelf het goede voorbeeld te geven en stereotypen tegen te gaan;
- te bevorderen dat gedragscodes tegen discriminatie per sector of branche van het maatschappelijk leven worden vastgesteld;
- mensen en organisaties in hun omgeving aan te spreken op bewust of onbewust discriminerend gedrag.

In het Humanistisch Verbond sluit het vormings- en bezinningsproject 'Samen Leven' hier precies op aan. Dit project start met het thema Zwart-Wit, over de verhouding tussen allochtonen en autochtonen. Doel is de bevordering van inter-cultureel contact en samenwerking.

Foto: Frits Snijder

"Plato heeft een allesomvattende, totalitaire theorie over het leven. Dat maakt hem interessant. Juist daarom moet je zelf ook een overtuiging hebben als je hem leest. Zodat je zijn ideeën kunt taxeren, verwerpen, beoordelen. En je eigen gedachten kunt toetsen aan de zijne."

Ooit was hij leraar Grieks en zelfs rector aan een gymnasium.

Nu is hij één van de beste vertalers van Nederland. Gerard Koolschijn, 46, classicus, kreeg in 1990 de Martinus Nijhoffprijs voor zijn vertalingen van

Euripides, Xenofon en Plato. Over die laatste schreef hij twee eigen boeken. 'Plato, schrijver' en 'Het democratisch beest', een uiterste kritische duiding van Plato als mens, schrijver en theoreticus.

Wat het lezen van vooral dat laatste boek een genot maakt, is dat zowel Plato als Koolschijn goed kunnen schrijven. Ook zijn beiden hartstochtelijk in hun wil de lezer te overtuigen van de waarde van hun woorden.

Op die manier wordt Plato's werk leesbaar, interessant en actueel.

Een gesprek met een schrijver over een filosoof die schreef voor de eeuwigheid.

En dus praten we over theorieën, absolute waarheden en hoofdletters. En de gevaren daarvan.

Gerard Koolschijn: Plato en Socrates zijn springlevend

"Ik vind het hebben van een theorie een voordeel, zelfs eigenlijk een noodzaak. Het leven is toch al zo'n rommelige, zanderige stroom, zo'n heterogene massa waarop je als mens weinig greep hebt. Dan lijkt het me verstandig om bepaalde vaste punten te zoeken, anders drijf je weg en daar is het bestaan veel te kort voor. Meestal proberen we dat met woorden. Waarschijnlijk zul je er na een tijdje achter komen dat het onmogelijk is om met woorden greep op de dingen te krijgen, maar ik vind die poging wel de moeite waard. Dat geeft rust; het idee dat je alles geprobeerd hebt, maar dat er weinig anders op schijnt te zitten dan je over te geven aan de stroom. Dat is mijn conclusie ook, ja. Ik zie af van het bestaan van in woorden uit te drukken waarden. Vroeger bij mij thuis dachten ze wel dat ze de wereld konden verklaren. Ik ben sterk religieus opgevoed, met onaantastbare waarheden. Mijn ouders waren aanhangers van Paauwe, een dominee die zich met zo'n tweeduizend volgelingen had afgesplitst van de Hervormde Kerk. Een mysticus, die ervan overtuigd was dat de mens maar een ding te doen staat, namelijk beseffen dat hij helemaal niets waard is. Pas als hij wanhopig is geworden van zijn eigen nietswaardigheid loopt hij de kans dat de genade over hem zal komen. Dat hij het licht zal zien en toch nog gelukkig zal worden. Waarmee het dan weer mis zou zijn, want je gelukkig voelen is zeer hovaardig. Wanhoop, geloofde Paauwe, was de enige grond waarop iets moois kon groeien. En dan nog in uitzonderingsgevallen.

Ik weet dus genoeg van absolute waarheden. Vandaar misschien dat ik me ook zo aangetrokken voelde tot Plato. Al is het bij hem acceptabeler, omdat er rationaliteit in zijn systeem zit. Hoe stellig zijn zekerheid ook is.

Al vroeg had ik een instinctief verzet tegen de kerk en de manier van denken die er bij hoorde. Ik denk dat dat de reden is dat ik er niet zo onder gebukt ben gegaan. Ik kan me geen moment herinneren dat ik werkelijk geloofd heb in de dingen die ze zeiden. Volgens mij heb ik het altijd aperte onzin gevonden. Zeker is dat ik er een interesse voor absolute theorieën aan heb overgehouden. Als iemand zegt HET antwoord op DE vraag gevonden te hebben, wil ik dat wel eens horen. Misschien wel juist dankzij de sterke afkeer die ik ervan heb."

"Je zou je kunnen afvragen waarom lezers nu nog steeds geboeid worden door Plato, terwijl hij toch vooral schrijft over morele theorieën. Ik denk dat dat komt door een houding die je kort samengevat vindt in zijn zogenaamde Ideeënleer. De gedachte dat alles wat wij om ons heen zien niet echt is, maar een afspiegeling van iets dat wel bestaat, maar onzichtbaar is. Iets dat het wezen uitmaakt van alles en alles bepaalt. Rationeel bekeken is die hele theorie onzinnig, maar toch spreekt hij veel mensen aan omdat er iets algemeen menselijks inzit. Een verlangen naar eeuwigheid, naar onvoorwaardelijke liefde. Eigenlijk heeft het in dit opzicht veel weg van religie. Religie is toch onder andere de vormgeving van het onvervulbare verlangen van mensen. De meesten van ons kunnen niet tevreden zijn met ons dierlijke bestaantje hier en willen daar boven uit. Daar schrijft Plato regelmatig over, en het symbool daarvan is natuurlijk Socrates. Die belichaamt dat verlangen en de gedachte dat het aardse leven helemaal niet belangrijk is. Daarom worden van Plato vooral de boeken gelezen die over Socrates gaan, en dan met name die over de dood van Socrates. De houding die hij voor de rechtbank aan-

door Ingeborg van Teeseling

Foto's: Chris Pennarts

neemt, de manier waarop hij zich in de gevangenis gedraagt, het moment waarop hij de gifbeker drinkt. Dat is heel wonderlijk; dan zien we een man die, niet theoretisch maar praktisch, de dood helemaal niet lijkt te vrezen. Er zelfs bij kan lachen. En dat is dan geen warhoofd, geen psychopaat, maar een hele heldere, intelligente, ironische man. Dat zet mensen aan het denken."

Het heeft ook wel wat weg van een christelijke martelaar. De dood is altijd beter, want daar vind je de Here. En sterven voor jouw of Zijn ideeën is volgens de leer het beste dat je doen kunt. Garantie voor de hemel.

"Ja, het is een soort rationele religie en Socrates' martelaarschap is dat ook. En dat vind ik het interessante eraan, dat blijft mij intrigeren. Hoe een intelligente man, die zo van het leven genoot, het zo makkelijk terzijde kon schuiven. Daarin verschilt hij wel van christelijke martelaren. Die zijn allemaal zo bleek, zo onwerelds, on-sportief, lijken geen plezier te kennen. Dat vind ik het walgelijke aan religie, dat het niets met het leven heeft uit te staan. Socrates daarentegen was een hele sterke, op genieten ingestelde man, die van mooie lijven hield en van lekker eten en drinken. Juist omdat hij zo betrokken was, is de manier waarop hij bijna superieur afscheid nam zo uniek."

Toch was Plato zelf niet zo'n genietter. Sport, sex, plezier maken waren voor hem toch activiteiten van mindere waarde. Ik lees in jouw 'Het democratisch beest' dat Plato's ideale, 'gouden' mens het liefst alleen hoofd zou zijn, en dat hij in het lichaam een 'gevaarlijk vervoermiddel' gekregen heeft.

"Zeker, Plato slaat door naar wat ik de religieuze kant noem. Hij heeft een heel duidelijk waardenscala. Het Geestelijke, de Woorden, de Waarheid staan bij hem onaantastbaar bovenaan. Ik moet zeggen dat mijn haren daarvan te berge rijzen. Zodra ik hoofdletters hoor, word ik venijnig.

Je mag blij zijn als iemand met woorden iets behoorlijks zegt dat niet meteen weerlegd kan worden. Euripides, Herodotus, Tolstoi zijn mensen die met behulp van woorden heel ver komen en veel mensen een soort inzicht geven. We lezen hen en denken: 'ja, zo ziet ons leven er uit.' Die hoofdlettermensen als Plato en de religieuzen doen het tegenovergestelde. Ze abstraheren alles, zijn meestal heel pedant, verdrijven elke realiteit uit de woorden. En hebben een pretentie waar ik niet goed van word. Zo'n domineeachtige filosoof als Cornelis Verhoeven heeft de mond vol van abstracte waarheden en vindt literatuur van een lager niveau. Ik begrijp niet dat mensen daar nog steeds intrappen, terwijl het toch zo overduidelijk onzin is.

Ik heb niks tegen geloven. Maar geloven

Plato boeit nog steeds door z'n gedachte dat alles wat wij om ons heen zien niet echt is, maar een afspiegeling van iets dat wel bestaat maar onzichtbaar is. Iets dat het wezen uitmaakt van alles en alles bepaalt. Rationeel bekeken is dat onzinnig, maar spreekt toch veel mensen aan omdat er iets algemeen menselijks in zit.

is een gevoel. Zodra je woorden gaat gebruiken om dat gevoel te bewijzen en aan anderen op te leggen, wordt het alleen maar zielig. Woorden als 'God' en 'Absolute waarheid' zijn lege begrippen, alleen gevuld met het gevoel van individuele mensen. In de Middeleeuwen had je scholastici die hele boeken vol schreven over 'het Niets' en 'het Zijnde' en 'het Wordende'. Het betekent niks, het verwijst nergens naar, het heeft geen inhoud. Meer dan een rite, een meditatie, een bezwering is het niet. Ik vind het onbegrijpelijk dat nog steeds elke zondag kerken vol zitten met mensen die daar serieus naar luisteren, zelfs het idee hebben dat ze er De Waarheid in kunnen vinden. Voor mij is het niet meer dan een soort indianendans.

Woorden zijn leuk als je elkaar een verhaal te vertellen hebt. En worden leuker naarmate het verhaal meer zegt over wat wij beleven en hoe we ons voelen. Maar ik ben niet zo gelukkig als het woord wordt gebruikt om je boven iemand anders te stellen, om aan te geven dat je het beter weet of dat je een beter mens bent. Woorden zijn niet meer dan een verbindingmiddel tussen mensen. De religieuzen proberen het daarvan los te maken. Ze tillen het tussen de mensen uit, zetten het apart en zeggen dat het afzonderlijk een betekenis heeft. 'In den beginne was geen Woord.' Je moet een scherp onderscheid maken tussen beweringen en verhalen. En proberen geen beweringen te doen. Je ziet dat dit mij ook niet lukt."

Dus het bedenken van een theorie is zonde van de woorden, misbruik zelfs.

"Nou, een theorie kan soms om literaire redenen wel aardig zijn, als verhaal, omdat iemand iets leuk bedacht heeft. Als je het maar niet gaat lezen met het idee dat je een waarheid krijgt opgediend

die je hele leven zou moeten beheersen.

Ik ben Plato in het begin ook niet gaan lezen omdat ik behoefte had aan een levensbeschouwing. Integendeel. Ik vond gewoon dat hij mooie verhalen over Socrates schreef. En ik ben ze gaan vertalen omdat ik het zonde vond dat zulke prachtige literatuur zo slecht vertaald was. Met als resultaat dat zo'n een boek als 'Het Symposium', toch een van de mooiste die er ooit geschreven zijn, door niemand gelezen werd."

Maar je hebt ook 'Politeia' vertaald, het hoofdwerk van Plato, dat jij in de vertaling 'Constitutie' noemt. Dat is toch een soort bijbel. Werkelijk alles staat erin. Alle vragen worden ongevraagd beantwoord.

"Het is een sluitende visie op het menselijk leven en hoe dat ingericht zou moeten zijn, ja. Zo was het ook bedoeld. Voordat Plato geboren werd, gebruikten de Grieken Homerus als hun bijbel. Alle vragen over het leven, en ook vragen over bijvoorbeeld aardrijkskunde en geschiedenis werden met dat boek in de hand beantwoord, ook in het onderwijs. Homerus schreef de dingen zoals ze waren, oefende geen kritiek uit. Plato vond de maatschappij niet deugen en wilde dat ook in het onderwijs naar voren laten brengen, dus schreef hij 'Constitutie', onder andere als alternatieve onderwijsmethode. Als Homerus de bijbel is, heeft Plato de anti-bijbel geschreven. Bij Homerus ging het over het concrete, materiële leven. Je kon er jezelf in herkennen. Plato wilde op basis van zijn ideeën over het transcendente, het anti-materialistische een nieuwe maatschappij vormen.

Ik denk, in tegenstelling tot velen, dat 'Constitutie' meer een psychologisch werk is dan een politiek. Plato verdeelt elk mens op zich in drie onderdelen en op

Plato heeft een theorie gebaseerd op eigenbelang. De gedachte er achter lijkt mij zinniger dan uitgaan van een altruïstische mens zoals Jezus deed.

grond daarvan in drie verschillende typen. Een dieldeling die je nu nog in de psychologie kunt terugvinden. De mens zit in het hoofd, een leeuw zit in de borst en een reptiel in het onderlijf. Verstand, wil en begeerte. Ratio, ambitie en materialisme.

Wat Plato ziet in het Athene van zijn tijd is een verregaande democratie, waarin de hele bevolking samen, zonder tussenkomst van een parlement of zo, beslissingen neemt over oorlog en vrede. Die bevolking is heel goed te bespelen door mensen die retorisch begaafd zijn. En die willen vaak oorlog uit materialistische motieven. Gebiedsuitbreiding, meer welvaart, meer macht. Redenen die, mits goed gebracht, vaak genoeg zijn om onderdrukking, moordpartijen en dergelijke te verkopen. Toen en nu, overigens. De 'Peloponnesische Oorlog' waarin Plato is opgegroeid, wordt door zijn stad Athene verloren. Met ellendige gevolgen,

onder andere een gruwelijke dictatuur in de stad. De normeloosheid in en na afloop van die oorlog is één van de factoren die zijn denken hebben bepaald. Hij heeft gezien dat het materialisme van mensen tot de vreselijkste dingen kan leiden en gaat op zoek naar een methode om dat materialisme in te dammen.

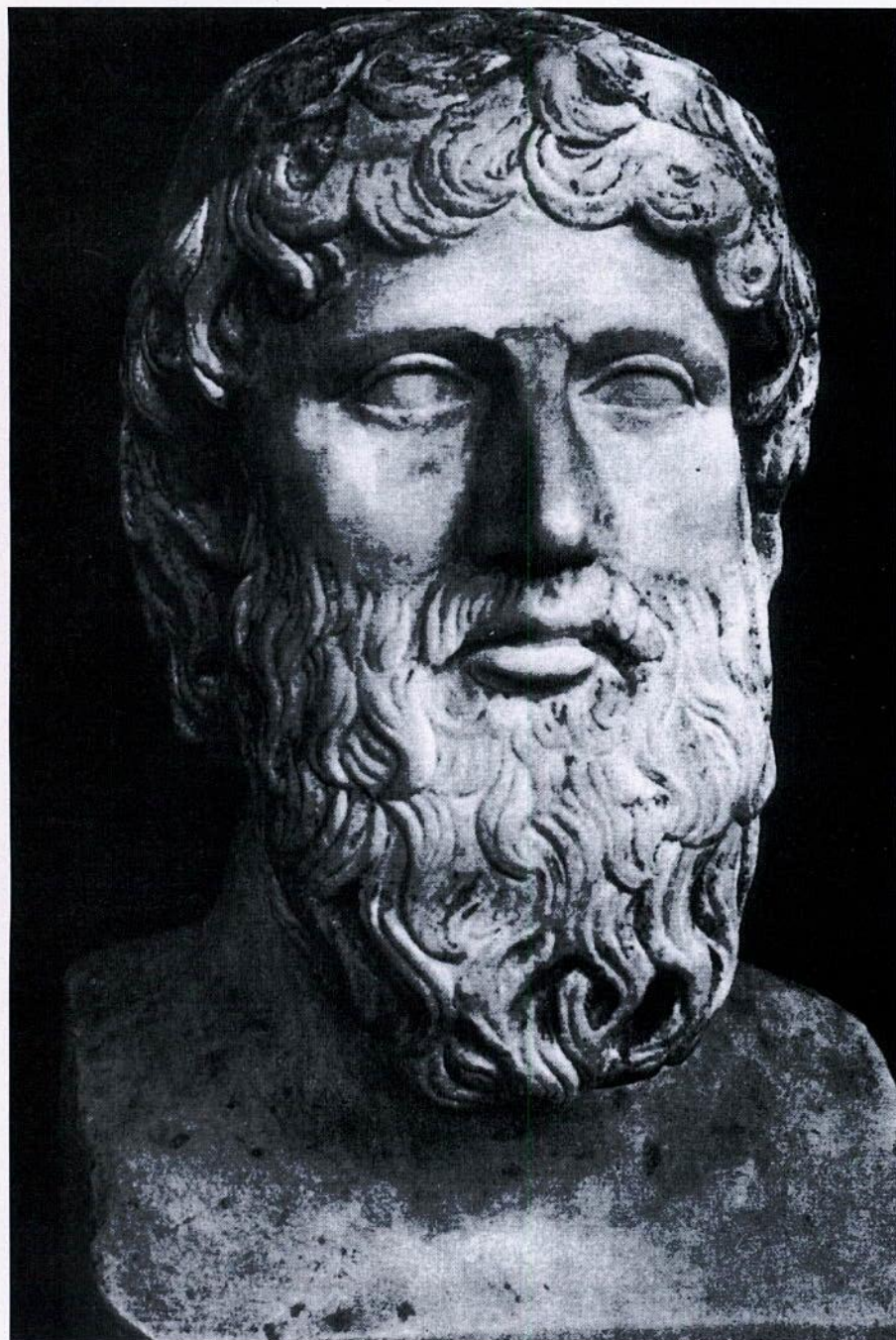
Nu is er op dat moment een theorie in zwang die zegt, wat ik in het begin van dit gesprek al zei, dat over goed en kwaad

geen absolute waarheden te verkondigen vallen. Je kunt niet aantonen dat moorden, verkrachten, beroven slecht is, zo lang de dader er zelf gelukkig van wordt. In 'Constitutie' wijdt Plato dan ook een meeslepende passage aan het gelukkige leven van de moordenaar en de dictator. Daarmee stelt hij het probleem. Net als met het verhaal over de ring van Gyges, een ring die onzichtbaar maakt. Plato vraagt dan: stel dat je zo'n ring had en je

wist dus dat je niet betrapt en gestraft zou kunnen worden, wat zou je dan doen? Hij denkt dat de meeste mensen dan alles zouden doen wat ze 'lekker' vinden, wat ze gelukkig maakt. En zet daar tegenover dat hij toch vindt dat je dat niet moet doen omdat je er niet bij gebaat zou zijn. Vervolgens gaat hij dat bewijzen en zet zich op die manier dus af tegen de heersende theorie. Hopend dat hij zo het materialisme kan terugdringen en de problemen in de wereld die daaruit voortkomen, kan oplossen."

De meeste godsdiensten zeggen: je moet geen immorele dingen doen want dat is slecht voor de ander en na je dood krijg jij er ook problemen mee. En Plato zegt: het is vooral slecht voor jezelf, nu, op dit moment. Dat lijkt me een reëler argument.

"Precies. Dat is, denk ik, de enige goede stelling als je moraal wilt bedrijven. De

**Plato slaat door naar
wat ik de religieuze
kant noem.**

**Het Geestelijke,
de Woorden,
de Waarheid staan
bij hem
onaantastbaar
bovenaan. Daar
rijzen mijn haren
van te berge. Zodra
ik hoofdletters hoor,
word ik venijnig.**

vraag is of iets goed is voor een ander neemt vrijwel niemand serieus.

Als bewijsvoering gebruikt hij die psychologische driedeling en probeert aan mensen uit te leggen dat ze het genot van het hoofd boven alles moeten stellen. Dat dat zuiverder, echter is dan het genot van de buik en het onderlijf. Jezelf beheersen, denken, boeken lezen zou gewoon lekkerder zijn dan maar achter eten, drinken en sex aan te lopen. Mensen die dat laatste doen vergelijkt hij met een lek vat. Je gooit er eindeloos water in, maar het loopt er net zo makkelijk weer uit. De behoefte is onverzadigbaar en levert uiteindelijk niets op behalve weer een nieuwe behoefte.

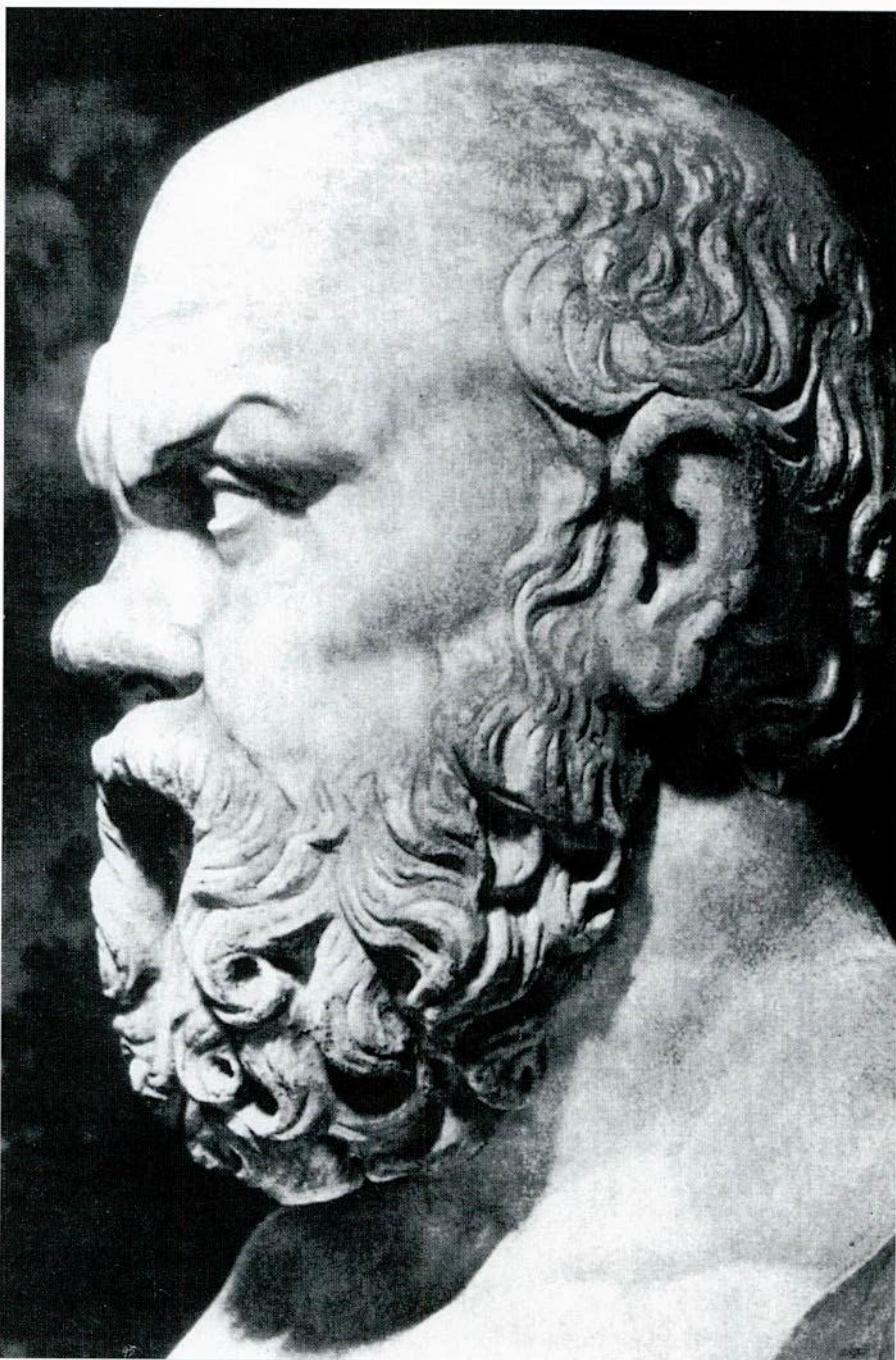
Ik denk zelf dat Plato vooral overtuigd was van de geldigheid van zijn theorie, omdat hij iemand had meegemaakt die zo onthecht leefde. Ontspannen en gelukkig terwijl hij niet achter materialistische of carrière-doelen aan liep. Socrates. Hij

was zijn grote voorbeeld. En ik denk dat 'Constitutie' een theoretisering is van wat Socrates in de praktijk belichaamde. Plato's overtuiging had natuurlijk ook te maken met zijn bijna religieuze geloof dat het leven dat wij meemaken niet het belangrijkste is. Dat er een soort eeuwig bestaan is, dat voor je psyche is weggelegd, mits je er hard genoeg aan werkt. Dat zie je steeds terug bij zijn eigen theorieën. Onveranderlijk komt er een moment waarop hij zegt: verder kan ik het niet uitleggen, maar als je er maar lang genoeg op studeert, komt er een moment dat je het in een flits zult begrijpen. Dan zal er een wereld voor je open gaan en zul je in staat zijn tot echt begrip van de werkelijke waarde van het leven. Dat moment beschrijft hij in seksuele termen als 'vereniging', 'naderen', 'aanraken', 'genot', 'bevrediging'. Termen die je ook vindt bij de grote mystici uit de geschiedenis zoals Teresa van Avila, die

schreven over de mystieke ervaring, de vereniging van je eigen persoonlijkheid met God.

Plato's psychologie vind ik niet onaardig in elkaar zitten, er zit veel waars in wat hij zegt, al geloof ik niet dat je kunt antonen dat de ene soort genot beter is dan de ander en dat gedoe rond dat mystieke vind ik ook maar niks. Plato wordt pas echt gevaarlijk als hij zijn theorieën van toepassing laat zijn op de politiek. Want ook daar komt hij aan met een driedeling, dit keer van mensen. En dan is het natuurlijk duidelijk dat van die drie soorten mensen er twee de norm niet halen. Die moeten dus hun mond houden en het regeren overlaten aan hen die het juiste deel van hun psyche, namelijk het hoofd, hebben laten overheersen. Intellectuelen, filosofen. De rest zou volgens Plato helemaal geen politieke rechten moeten hebben, omdat ze worden gedreven door

De dood van Socrates blijft mij intrigeren. Hoe een intelligente man, die zo van het leven genoot, het zo gemakkelijk terzijde kon schuiven. Juist omdat hij zo betrokken was, is de manier waarop hij bijna superieur afscheid nam zo uniek.

Socrates

Geloven is een gevoel. Zodra je woorden gaat gebruiken om dat gevoel te bewijzen en aan anderen op te leggen, wordt het alleen maar zielig. Woorden als *God* en *Absolute waarheid* zijn lege begrippen, alleen gevuld met het gevoel van individuele mensen.

ambitie of materialisme, de verkeerde krachten in de psyche. En dan is het Sibirische kamp natuurlijk heel dichtbij. Dat is ook een reden om heel goed op te letten bij hoofdletter-mensen. Want waar hoofdletters gebruikt worden, zitten de kampen dicht in de buurt."

Is het nou toevallig dat de theorieën van Plato op bepaalde vlakken zo veel op die van het christendom lijken? Het martelaarschap, de betere wereld in het verschiet, de afkeer van het materialisme.

"Ik denk dat je grofweg kunt zeggen dat het christendom meer joods-griekse dan puur joodse wortels heeft. Paulus, die het christendom gemaakt heeft tot wat het is, was enorm beïnvloed door de griekse traditie. Hoe meer ik me met Plato heb bezig gehouden, hoe meer ik gezien heb hoe religieus hij eigenlijk is. En hoe veel van zijn ideeën aan de basis staan van een traditie die door het christendom is overgenomen. Vanuit de religieuze hoek is hij tot een soort heilige gemaakt. Na zijn dood zijn er pas aan het eind van de vorige eeuw weer aanvallen op hem gedaan, vooral in de tijd dat de democratie door totalitaire systemen werd bedreigd, bijvoorbeeld de beroemde aanval van Popper in zijn 'The Open Society and Its Enemy'.

Het christendom en Plato verschillen natuurlijk op één vlak duidelijk van elkaar. Wat Jezus gezegd schijnt te hebben klinkt allemaal heel aardig. Het de andere wang toekeren enzo. Het zou mooi zijn als je daarnaar zou kunnen leven. Maar als morele theorie is het minder sterk dan wat Plato zegt. Iedereen vindt Jezus toch een beetje naïef, en in ieder geval acht vrijwel niemand zichzelf in staat om te leven zoals hij. Dat kost teveel moeite en offers. Plato heeft een theorie gebaseerd op eigenbelang en is wars van dat soort naïviteit. Niet dat zijn principe in de praktijk wel werkt, maar de gedachte er achter lijkt mij zinniger dan uitgaan van een altruïstische mens, zoals Jezus deed.

Het christendom is met zijn overspannen eisen van altruïsme onhelder, het vertoebelt de werkelijkheid. Die gedachte komt natuurlijk niet van mij, maar van bijvoorbeeld Nietzsche. Hij greep terug naar de klassieken voor Socrates en Plato, omdat hij vond dat daar tenminste eerlijk gedacht werd over de mogelijke-

den en onmogelijkheden van de mens. Daar kwam men er gewoon rond voor uit dat vrijwel iedereen in zijn leven gedreven wordt door eigenbelang en een behoefte aan geluk. Het christendom is dat gaan ontkennen en dat vind ik irreal en dus zinloos gepraat. Het erkent mensen ook niet, laat ze alleen achter met de opdracht hun wezen te veranderen, omdat ze anders falen. Dat is frustrerend. En het werkt in de hand dat ze niet eerlijk zijn, dat ze praatjes verkopen over hun goede bedoelingen, terwijl ze eigenlijk

Verschenen vertalingen van Gerard Koolschijn:

Euripides: *Medea en Alkestis*. Uitgeverij Ambo.

(Met Nicolaas Matsier) Xenofon: *De tocht van de tienduizend*. Uitgeverij Ambo.

Herodotus: *Zeer korte verhalen*. Uitgeverij Ambo.

Plato: *Politeia* en *Socrates' verdediging*. Uitgeverij Atheneum.

Plato: *Symposium*. Uitgeverij Atheneum.

Sofokles: *Filoktetes en Electra*. Plato, schrijver. Uitgeverij Bert Bakker.

Het democratische beest. Uitgeverij Bert Bakker.

ook gewoon rijk en machtig willen zijn. Zie de christelijke politiek van nu. Om razend van te worden. Zoals Plato al zei: 'Politici zijn geestelijke bedelaars'." ●

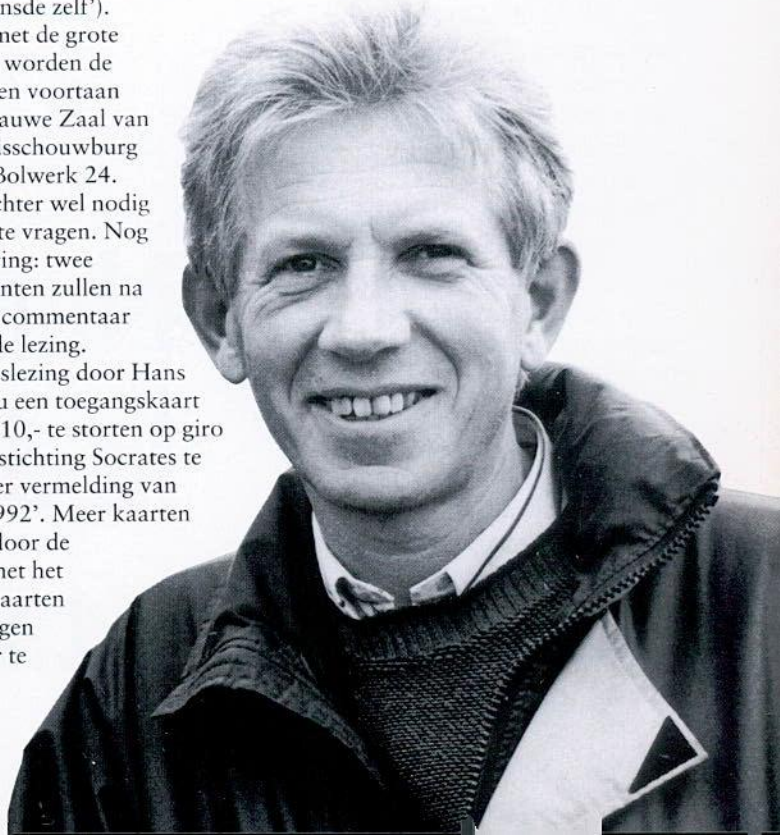

Socrateslezing 1992 door Hans Achterhuis

Op dinsdagavond 8 december, vindt vanaf 20.00 uur weer de jaarlijkse Socrateslezing plaats. Ditmaal wordt de lezing verzorgd door prof.dr. Hans Achterhuis. Tot vorig jaar verbonden aan de Landbouww Universiteit Wageningen als bijzonder hoogleraar vanwege de stichting Socrates. Tegenwoordig is hij gewoon hoogleraar in de algemene wijsbegeerte aan de Universiteit Twente. Hans Achterhuis zal zijn lezing plaatsen op de lijn die in eerdere Socrateslezingen is uitgezet door o.a. Arie den Broeder ('individualisering en solidariteit') en Trudy van Asperen ('de mythe van het onbegrensde zelf').

In verband met de grote belangstelling worden de Socrateslezingen voortaan gehouden in de Blauwe Zaal van de Utrechtse Stadsschouwburg aan het Lucas Bolwerk 24. Daarvoor is het echter wel nodig een toegangsprijs te vragen. Nog een verandering: twee deskundige referenten zullen na de pauze direct commentaar geven op de lezing.

Voor deze Socrateslezing door Hans Achterhuis kunt u een toegangkaart bestellen door f 10,- te storten op giro 582293 t.n.v. stichting Socrates te Utrecht, onder vermelding van 'Socrateslezing 1992'. Meer kaarten ontvangt u door de toegangsprijs met het gewenste aantal kaarten te vermenigvuldigen en dit bedrag over te maken.

Onlangs verscheen een fotoboek over de Nederlandse vakbeweging in die jaren tachtig. Op de foto's veel hardwerkende mensen. Aan de lopende band, in de haven, op de werkvloer, achter de toonbank en in de slachterijen. We zien ze soms ook in actie. Op de barricaden knokkend voor betere werkomstandigheden. Of gewoon voor meer geld. Het vorige decennium werd er heel wat gestaakt, ontslagen, gesloten en gesloopt.

Maar meer nog dan het verhaal te vertellen van de vakbeweging, geven de foto's een raak beeld van hoe Nederland leefde in die jaren. Het boek doorbladerend zien we vooral doodgewone mensen die genieten van het leven. Die worden geboren, vriendschap met elkaar sluiten en die eenzaam oud zijn. Mensen die de kinderen 's morgens naar school brengen, op een mooie zomerse zondag naar het strand gaan maar ook demonstreren voor meer vrede.

'De ogen van de vakbeweging', de negentien fotografen die foto's leverden voor dit boek, zagen dus meer dan alleen de over bekende beelden van de vakbondsstrijd. Zij geven een treffend tijdsbeeld van die verontrustende jaren tachtig.

En dat maakt dit prachtig uitgevoerde boek met 113 zwart-foto's uniek. Trouwe Humanist-lezers komen bekende namen van fotografen tegen: onze 'huisfotograaf' Chris Pennarts, Michel Pellanders en Liesbeth Sluiter. (HvH)

'De ogen van de vakbeweging' is een uitgave van Geert Wijnhoven Communicatie in samenwerking met de Stichting FNV Pers en is in de boekhandel verkrijgbaar.

Prijs: f 110,-
(ISBN 90-9005115-5)

Gerlo Beernink

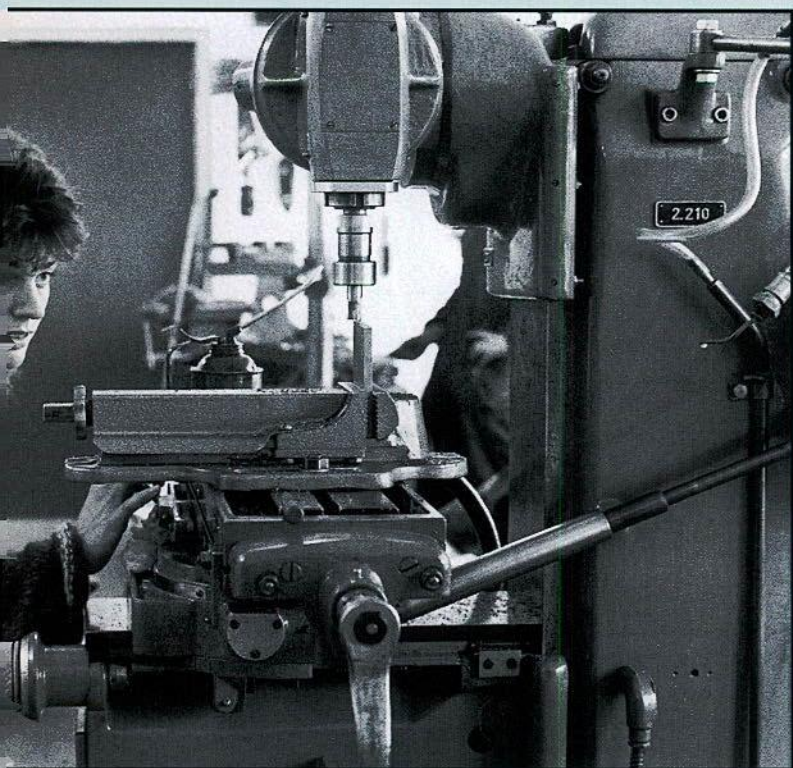
Hans Timmermans

Nederland in de jaren tachtig

Han Singels

Chris I

Jan Lankveld

Luda van de Werd: In gedachten ben ik van gewone lengte

Foto's: John van Gelder

door Mieke Julien

Luda van de Werd is 53 jaar en klein. Dat heeft vele praktische consequenties in onze maatschappij die is ingericht voor volwassenen van 'gewone' lengte.

Voor kleine mensen betekent dat dat tal van zaken onbereikbaar hoog zijn. Ook hebben ze veel last van discriminatie en vooroordelen. Mieke Julien sprak met Luda.

‘Als ik vroeger iemand zag van mijn lengte, keek ik stevast de andere kant op. De meeste kleine mensen doen dat. Ik begrijp wel hoe dat komt. Mensen proberen je altijd te koppelen aan iemand van je eigen lengte. Maar ik zeg altijd: aard-appels sorteert je op grootte, mensen niet.’

Aan het woord is Luda van de Werd, 53 jaar en vanaf de oprichting in 1972 actief in de Belangenvereniging van Kleine Mensen. Eerst als penningmeester, nu als lid van de werkgroep buitenland. Luda's ongewone lengte is het gevolg van achondroplasie, één van de aangeboren, erfelijke groeistoornissen. Door een gebrekkige vorming van kraakbeen ontwikkelt het skelet zich anders. De lichaamslengte van mensen met deze groeistoornis varieert tussen 90 en 120 centimeter. Om lid te kunnen worden van de vereniging mag men niet langer zijn dan 155 centimeter.

Kleine mensen krijgen in hun leven te maken met een onvoorstelbare hoeveelheid praktische problemen. Kleding en schoeisel bijvoorbeeld zijn in hun maat nauwelijks verkrijgbaar. Kinderkleding en -schoenen passen vaak wel, maar de kleuren en ontwerpen zijn meestal niet geschikt voor volwassenen. Vaak moet kleding worden vermaakt, omdat mensen met achondroplasie anders zijn geproportioneerd dan kinderen.

Verder zitten deurklinken, sleutelgaten,

Toch zijn de hindernissen die we onder-vinden eerder sociaal dan logistiek. Neem nou de communicatie tussen mensen. Gesprekken worden vaak staand gevoerd. Dan moet je met je hand aan je oorschelp luisteren en je sterk concentreren om iets te kunnen verstaan. Als je iets zegt, hoort niemand het. Luisterden ze maar naar mij, denk ik dan wel eens, want ik heb de oplossing voor het probleem waar ze over praten.

Soms gaan mensen op hun hurken zitten. Als ze het nadrukkelijk doen en er gebetjes over maken, vind ik dat niet leuk. Maar als ze ontspannen op hun hurken gaat zitten, niet alleen omdat het voor mij makkelijker is maar ook voor henzelf, vind ik het prettig.”

“Mijn ouders hadden gelukkig een goede kinderarts, die op de hoogte was van groeistoornissen. ‘Uw dochter hoeft echt niet in de showbusiness,’ zei hij tegen mijn moeder. ‘Zorgt u ervoor zij een goede opleiding krijgt.’ Die kinderarts was zijn tijd ver vooruit, want toen konden mensen met zo’n groeistoornis vrijwel alleen bij het circus terecht of bij de film gaan werken. Daar werden ze dan geëxploiteerd als bezienswaardigheid. Dat was ook het enige beeld dat de maatschappij van kleine mensen had. Daardoor trokken zij zich terug in een beschermde omgeving. Nu, met al die informatie op de televisie over mensen

Mijn moeder pakte alles aan wat maar zou helpen dat ik een paar centimeter groter zou worden. Niet dat ze zich voor me schaamde, maar elke centimeter zou mijn leven gemakkelijker maken.

geldautomaten, brievenbussen, openbare telefoons, bellen, lichtschakelaars en liftknoppen meestal op onbereikbare hoogte. Winkelen is ook niet eenvoudig, omdat veel produkten op hoge schappen staan gestapeld.

Luda: “Mijn vriend Charlie is negen centimeter groter dan ik en zijn armen zijn ook nog eens negen centimeter langer, waardoor zijn reikwijdte in totaal achttien centimeter meer is dan die van mij. Maar ook hij kan bijna nergens bij.

Op vakantie komen we altijd voor onverwachte problemen te staan. Een voorbeeld. Op een keer gingen Charlie en ik met de trein naar Budapest. Opeens moesten we overstappen, maar er was geen perron. Met moeite kon ik uit de trein springen, maar die andere trein in ging helemaal niet. Charlie probeerde me te vergeefs op te tillen. Iemand heeft ons toen de trein in moeten tillen. Om als volwassen mensen opgetild te moeten worden, is zo vernederend.

met een handicap, is de situatie een stuk verbeterd.

Vroeger was ik me er niet bewust van dat ik klein was. Mijn kleutertijd was heel leuk. Ik woonde in een dorp, Berg en Dal, bij Nijmegen en ik deed daar gewoon met iedereen mee. Ik wist wel dat ik klein was, maar als ik ergens bij wilde komen, pakte ik gewoon een krukje of een stoel. Toen ik acht was, kon ik nog niet over de tafel heen kijken, zo klein was ik. Mijn moeder pakte alles aan wat maar zou helpen dat ik een paar centimeter groter zou worden. Niet dat ze zich voor me schaamde, maar elke centimeter zou mijn leven gemakkelijker maken. Ik kreeg sloten levertraan, bossen worteltjes en bergen kalk door mijn eten.

Mijn moeder was ook gelovig. Net in die tijd was Maria aan een meisje, Jansje van Steenberg, verschenen. Dat meisje logeerde in de pastorie, waar ze haar beschermde tegen de pers. Ik ben er met mijn moeder heengegaan. Ze kon ons

niet ontvangen, maar zou wel voor me bidden. Mijn moeder en ik gingen naar de kerk en daarna naar ons logeeraadres. Toen we de woonkamer binnengingen, bleek ik opeens over de tafel heen te kunnen kijken. 'Een wonder, een wonder,' riep ik, 'ik kan over de tafel heen kijken!' Mijn moeder moest me toen uitleggen dat ik niet was gegroeid, maar dat de tafel lager was dan bij ons thuis. Dat was de eerste teleurstelling.

Op de lagere school kreeg ik een voetenbankje. Kinderen op die leeftijd begrijpen nog niet wat er met je aan de hand is. Ze zijn alleen een beetje bezorgd. Als ik een pen liet vallen, stond iedereen op om de pen op te rapen en dat was ik thuis niet gewend. Ik verzette me tegen die overbezorgdheid en toen stond er op mijn rapport dat ik niet lief was tegen de andere kinderen. Het was niet mijn bedoeling om naar te doen, maar het hing me zo de keel uit dat ze me bemoederden. Ik wilde ook wel eens een ander helpen. Er was een meisje bij ons in de klas met kinderparalyse en dat vond ik prachtig, want die kon ik op mijn beurt eens helpen. Dan was ik van mijn kant natuurlijk betuttelend, maar dat had ik niet in de gaten."

"Na de MULO wilde ik naar de kunstnijverheidsschool om mode-ontwerpster worden. Ik verzamelde foto's van Dior en ik ging speciaal naar de P.C.Hoofstraat om de ontwerpen van Max Heymans en Dick Holthaus te bekijken. Ik ben niet aangenomen. Tijdens het toelatingsexamen zat iedereen op een krukje aan een ezel te tekenen. Maar ik hing tegen de ezel aan en moest me met één hand in balans houden. Of het daaraan heeft gelegen dat ze me niet hebben aangenomen? Ik denk eerlijk gezegd dat ik ook niet zo'n talent had.

Ik solliciteerde vervolgens bij reclamebureaus als receptioniste-telefoniste. Zo hoopte ik toch nog een kans te krijgen om te gaan tekenen. Op zulke momenten vergat ik hoe ik er eigenlijk uitzag. In mijn sollicitatiebrieven schreef ik nooit dat ik klein was. Regelmatig werd ik uitgenodigd voor een gesprek, maar uiteindelijk kreeg ik altijd nul op rekest.

Op een gegeven moment kwam er bij ons een man van de belastingen op bezoek en die zei: 'Waarom solliciteert u niet bij ons?' Mijn hele familie had een hekel aan de belastingen, uit een soort galgehumor heb ik toen gesolliciteerd en werd prompt aangenomen. Het is een blijvertje geworden. Ik werk er nu ruim 33 jaar.

Van adjunct-commies ben ik opgeklommen tot commies. Er waren toen wel collega's die rare opmerkingen maakten, omdat ze niet begrepen dat iemand zoals ik commies kon worden en zij niet. Want ik was klein en zij waren groot, dus waarom kwamen zij dan niet door dat examen heen? Veel mensen denken dat als je klein bent, je ook minder verstand

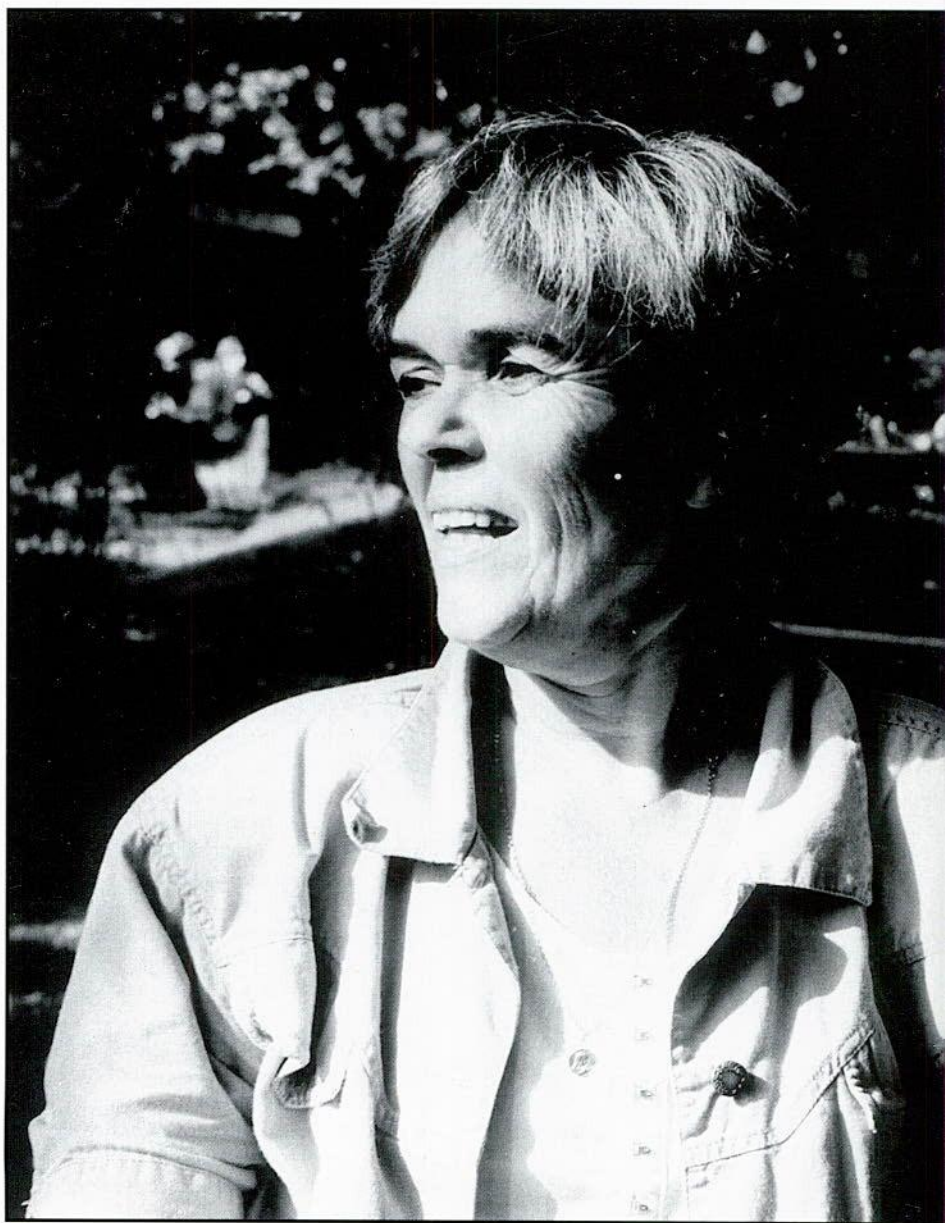
Werk is voor mij altijd heel belangrijk geweest. Van jongsaf aan wist ik dat ik mijn hele leven voor mezelf zou moeten zorgen.

hebt. Maar bij kleine mensen vind je net zoveel domme als intelligente figuren. Mijn moeder zei vroeger als een soort zoetmakertje voor mijn tekort aan lengte: 'dat heeft ze voor twee' en dan wees ze op haar hoofd. Alsof ik zo superintelligent was. Dan kon ik wel door de grond zinken. Ik week al af door mijn lengte en om dan ook nog eens af te wijken in intelligentie..."

"Over het algemeen reageren klanten prima op het feit dat ik klein ben. Soms ondervind ik een discriminerende houding. Ik kan het vooral niet hebben als mensen die zelf ook tot een minderheid behoren, om me lachen. Ik verwacht van hen meer begrip dan van mensen die nooit gediscrimineerd worden.

Ik heb eens meegemaakt dat iemand uit India zich niet door mij wilde laten helpen. Hij kwam uit een voorname familie en in zijn idee behoorde ik tot de alleraagste kaste van het uitschot die je hooguit een aalmoes geeft. Uiteindelijk heb ik hem toch geholpen. Maar ik had bijna de boel erbij neergegoid.

De meeste collega's behandelen me met respect. Sommigen verwachten wel van mij dat ik komisch ben, of dat ze met mij een grap mogen uithalen. Zo zat een collega me een keer achterna met een bezem. Hij sprong van het ene bureau op het andere. En wat deed ik? Ik schoot onder alle bureaus door! Normaal zou ik dat niet doen, maar ze verwachten van mij dat ze om me kunnen lachen en dan wil ik niet dat zij de grap in de hand hebben,

dan geef ik er liever zelf inhoud aan. Je moet soepel zijn en wat plagerijen kunnen incasseren op je werk.

Werk is voor mij altijd heel belangrijk geweest. Van jongsaf aan wist ik dat ik mijn hele leven voor mezelf zou moeten zorgen."

"Ik heb altijd willen trouwen en een heleboel kinderen willen krijgen. Vroeger werd ik net zo vaak verliefd als ieder ander meisje en vaak juist op lange jongens. Toen ik wat ouder was, viel ik vaak op mannen die homo bleken te zijn. Dat komt omdat die mannen niet zozeer naar het uiterlijk kijken, maar je gewoon accepteren zoals je bent. Ze zien je niet als seksobject.

Op een gegeven moment ontmoette ik Charlie op een bijeenkomst van de Belangenvereniging. Hij viel me meteen op omdat hij zo makkelijk omging met het personeel van het hotel, met mensen van gewone lengte dus. In vergelijking met al die andere kleine mannen vond ik hem een echte kerel. Ik heb uren met hem zitten kletsen over allerlei zaken, maar niet

over klein zijn. Eindelijk iemand voor wie ik niet een tweede keus was. Iedere vrouw wil begeerd worden omdat zij uniek is en niet omdat ze toevallig klein is. Kijk, misschien is dat voor Charlie ook een argument geweest, maar hij heeft het niet laten merken. We gaan nu zeven jaar met elkaar om.

Het leven is voor kleine mannen harder dan voor kleine vrouwen. Een vrouw mag klein en zwak zijn, ook in deze gecombineerde tijd, maar een man moet sterk zijn, terwijl hij dezelfde gevoelens heeft als een vrouw. Kleine mannen moeten zich letterlijk en figuurlijk groot houden, terwijl ze anderzijds zo klein worden gehouden."

"Wel of geen kinderen krijgen, is altijd een groot dilemma voor me geweest. De kans dat ik een kind met een groeistoornis krijg is groot. Vooral als de vader dezelfde groeistoornis heeft. Aan de ene kant zou ik er heel blij mee zijn als het kind mijn groeistoornis ook zou hebben. Niet omdat ik dat een kind van harte toewens, maar omdat ik dan het gevoel zou hebben langer moeder te kunnen zijn. Want als zo'n kind me letterlijk en figuurlijk boven het hoofd groeit, groeit het een andere wereld in die ik niet meer kan volgen.

Aan de andere kant zou ik bang zijn dat

leven. Dat ze binnenhuisarchitect kunnen worden, maatschappelijk werker, modeontwerper en zelfs arts, zoals die kleine man in Engeland. Dat is belangrijk voor jongeren, want in het begin van de puberteit worden ze zich bewust dat ze anders zijn.

Ondanks alle informatie is het beeld dat andere mensen van kleine mensen nog steeds eenzijdig. Wat één klein mens doet, wordt meteen gegeneraliseerd naar alle kleine mensen. Zo heeft het gros van de kleine mensen bijvoorbeeld een normale baan. Maar als ik met Charlie in een stad loop waar toevallig een circus is neergestreken, denken de mensen toch dat wij bij dat circus horen.

Zo was ik een keer met m'n nichtje van vier naar circus Sarasani. In mijn achterhoofd hield ik er wel rekening mee dat er misschien een kleine man zou optreden. Maar wat gebeurde er? Her en der tussen het publiek zaten kleine mannen, allemaal clowns. Aan het begin van de voorstelling kwamen ze tevoorschijn en renden de piste in. Kinderen om me heen zagen mij zitten en schreeuwden: 'daar zit er nog eentje! Daar zit er nog eentje!' M'n nichtje dacht dat ze naar haar wezen en had niet in de gaten dat het om haar tante ging. Ik ben nooit meer naar het circus gegaan, nooit meer.

Maar het kan nog erger. In Australië gooien ze met mensen zoals ik. Ze noe-

In Australië gooien ze met mensen zoals ik. Ze noemen het een sport. Het is mensonterend. En ook heel gevaarlijk voor kleine mensen.

een kind het mij zou verwijten. Een manier om dat dilemma te vermijden is om een kind met een groeistoornis te adopteren.

Tijdens het laatste weekend van de Belangenvereniging was er een jongen van twaalf met zo'n lekker stekelkopje en een ondeugende blik. Als hij nu mijn zoon was geweest, wat zou ik daar trots op zijn geweest!

Ik ben ook lid geworden van de Belangenvereniging voor Kleine Mensen om de jongeren te laten profiteren van mijn ervaringen. In het begin vinden kinderen met een groeistoornis het vaak een schok om volwassen kleine mensen tegen te komen, maar als ze er eenmaal aan gewend zijn, dan vragen ze je honderd uit.

Ze willen weten wat voor werk ik doe en hoe ik dat heb bereikt. Hoe ik heb gesolliciteerd en of ik leiding geef. Tijdens de bijeenkomsten van de Belangenvereniging kunnen de jongeren ervaren dat kleine mensen iets kunnen bereiken in hun

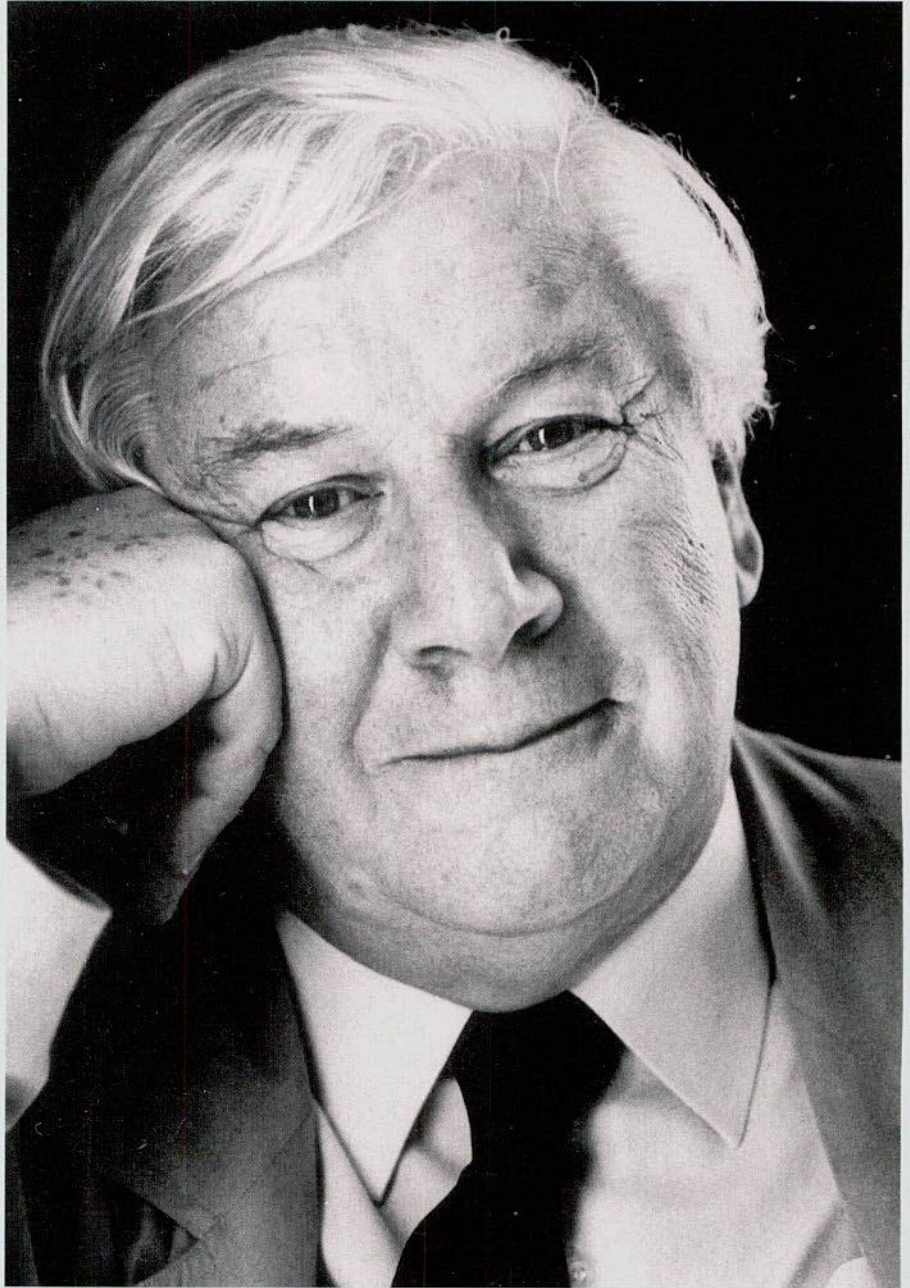
men het een sport, ontstaan in cafés en nu ook overgewaaid naar Europa. Kleine mensen krijgen een harnasje aan en een helm op. Dan worden ze heen en weer gejonast en weggeslingerd. Je bent een bal, een ding in de handen van een ander. Je kan er niet veel aan doen of je verkomt of niet. Alleen voor degene die je gooit, is het een prestatie. Het is mensonterend en daarnaast is het ook heel gevaarlijk voor kleine mensen, omdat hun rug snel beschadigt. De kleine mensen die zich hiervoor lenen, doen afbreuk aan het algemeen imago van kleine mensen. Ik merk dat ook meteen aan de opmerkingen die ik naar m'n hoofd krijg, ook wel eens van collega's: 'hé, als je afgekeurd wordt, kun je altijd nog met je laten gooien.'

In gedachten ben ik van gewone lengte. Ik zie mezelf niet als klein. Ik zie anderen en met hen associeer ik me. Kijk ik in de spiegel, dan zie ik dat ik klein ben. Maar als ik zo zit te praten, ervaar ik me gewoon als Luda, als een mens."

Peter Ustinov:

Twijfel verenigt mensen, zekerheid drijft ze uit elkaar

door Ingeborg van Teeseling

In z'n nieuwste boek laat Peter Ustinov een bezorgde God en een zeer menselijke duivel een werkbezoek brengen aan onze aarde. En dat levert een parabel vol ironie op over onze tijd. Ingeborg van Teeseling ontmoette de erudiete schrijver, regisseur en acteur voor wie twijfel het allerbelangrijkste is.

De afspraak vindt plaats op zondagochtend in zijn hotel. Als hij in Londen is, logeert hij hier altijd. Links de stad, rechts het Hydepark. Het is zonnig, een tikje loom. Meisjes galopperen op paarden tussen de bomen door, ergens wordt iets herdacht met bloemstukken en een parade met muziek.

De deur wordt voor me open gehouden door een vriendelijke meneer in een rood uniform, die informeert naar mijn gezondheid en me complimenteert met de kleren die ik die ochtend uit de kast heb gehaald. Dat lijkt me prettig thuiskomen. Ook als je een wereldster bent en gewend aan voorkomendheid.

Voor me ligt een niet al te grote, maar wel beschaafd sjieke hal. Marmer, uiteraard, en kroonluchters. Maar ook aardige schilderijen aan de muur en wederom behulpzaam personeel dat me ontvangt. Even over half elf stapt hij uit de lift. Sir Peter Ustinov. *Smart dresser*, als altijd. Prachtig zeegroen pak met zachtblauw overhemd. Hij is veel te dik, natuurlijk, maar toch nog steeds een mooie man om te zien. Gedistingeerd is hij, een van de laatsten waarbij dat woord automatisch komt bovendrijven. Hij hinkt, heeft een grote knobbel in zijn knie, vertelt hij, en even geen tijd om daar iets aan te laten doen. Te druk, altijd te druk. Want je bent per slot geen 71 geworden om met pensioen te gaan, nietwaar?

Zijn suite op de tweede verdieping bestaat uit een zitkamer, een slaapkamer, een badkamer en een werkkamer die een ding gemeen hebben: ze zijn volgestouwd met rotzooi. Kranten, boeken, lege koffiekopjes, tekeningen, blaadjes met telefoonnummers en kleine verhaaltjes, cassettebandjes met muziek. Het is duidelijk, hier wordt geleefd en hard gewerkt. Op een zijtafel staan nog de resten van het ontbijt van die morgen, die door een inderhaast opgetrommelde ober worden vervangen door thee en flessen water. In het bad zwemt de hond eindeloze rondjes.

Ik ben hier om te praten over Peter Ustinov's nieuwste boek, 'De Oude Man en meneer Smith', een uitermate ironische en erudiete parabel over hoe het staat

met levensbeschouwingen in de hedendaagse wereld. Peter Ustinov toont verschillende culturen en manieren van denken, gezien door de scherpe blik van twee onsterfelijken: God als de beminnelijke Oude Man, vermoeid, vergeetachtig en tamelijk naïef, maar zeer bezorgd over Zijn Schepping, en de duivel als meneer Smith, die slechtgehumeurd is en ijdel en niet veel vertrouwen heeft in de mensen. Ze maken avonturen mee, kijken en oordelen. Ze ontwikkelen onderweg een groot respect voor elkaar. En komen tot

Wat betekent het als mensen zeggen dat ze in God geloven? God is een abstractie, iedereen verstaat er weer wat anders onder. Ikzelf geloof niet in God maar ben bereid om me op elk moment te laten verrassen. Als je een beetje intelligent bent, weet je dat er meer is dan wat wij kunnen zien. *Although we see the picture, we don't know the frame at all.* Wat niet wil zeggen dat je moet overgaan tot een geloof. Al was het alleen maar omdat de meeste geloven zo sentimenteel zijn. En een beetje scepsis kan nooit kwaad. Ik

Peter Ustinov over zijn nieuwste boek 'De oude man en meneer Smith', een ironisch verhaal over een werkbezoek dat God en de duivel aan de aarde brengen.

de conclusie dat God alleen nog maar belangrijk is als hij geld kan opleveren. Verder is niemand geïnteresseerd in geloof, is God zelfs taboe geworden. Ze zijn, zoals de meneer Smith het zelf uitdrukt 'luxe-artikelen geworden die een wereld in gehaaste evolutie zich niet langer kan veroorloven. We zijn overleefd'.

Ustinov zelf is agnost, net als zijn ouders dat voor hem waren en zijn vier kinderen ook zijn. Vooral van kerken moet hij weinig hebben, omdat hij vindt dat zowel het instituut als de rituelen een echt contact met iets spiritueels in de weg staan. "*In order to love the theatre, I don't think its necessary to have an affair with an agent.*" Soms is Engels niet te vertalen. Iets aanbidden vindt hij wel belangrijk. "*It puts man within the right ratio to the enormity of nature.*" Met aanbidden bedoel ik dan ook introspectie. Met liederen zingen in een kerk of op je knieën gaan heeft het allemaal weinig te maken. Je moet je gewoon realiseren hoe klein je bent en hoe ongelofelijk complex de wereld om je heen is. Dat bewustzijn, daar gaat het om. *A twinge of conscience is a glimpse of God.* De rest is hypocrisie.

ben zeer gesteld op mijn hond, vind hem een wijs beest. Waarom? Omdat hij me nooit gehoorzaamt.

Twijfel is voor mij het allerbelangrijkste, het is de prikkel voor menselijke vooruitgang. Als je ergens zeker van bent, sluit je de deur naar alternatieven. Dat is beangstigend. Twijfel verenigt mensen, want we hebben allemaal dezelfde twijfels: Bestaat God, wie ben ik, wat doe ik hier, wat heeft dit voor zin? Zekerheid drijft mensen uit elkaar, omdat ze dan niet meer kijken.

"Wat ik iedereen zou willen aanraden is eenzaamheid. Isolatie. Je moet niet bang zijn om alleen te zijn. Want als je alleen bent begrijp je onmiddellijk het genot van communicatie beter, van liefde zelfs. Wanneer je alleen maar blijft doorlopen, altijd omgeven door het geluid en de fysieke aanwezigheid van anderen, begrijp je al snel niet meer waar het in werkelijke communicatie over gaat en begin je mensen te haten. Het is het lot van mensen om alleen te zijn en moeite te doen om bruggen te bouwen naar anderen. Die moeite, daar gaat het om."

In uw boek constateerde u dat God en de duivel geen bestaansrecht meer hebben

op aarde, dat niemand zich druk maakt over hen. Denkt u dat daarmee ook de moraal is verdwenen?

"Nee, *morals are inbuilt*. Maar ja, wat is moraliteit? Gisteren was ik in Zwitserland en las daar in een krant over de rassennellen in Los Angeles. De correspondent beschrijft zijn tocht door de stad. Uitgebrande winkels, overal glas, in puin geslagen auto's en woedende mensen. Als hij een straat inloopt zit daar een klein zwart jongetje in tranen op een stoep. Ach gut, denkt de correspondent, zeker zijn ouders kwijt, zijn zusje dood of iets vreselijks gezien. Dus hij gaat naast het jongetje zitten en vraagt wat er aan de hand is. Waarop het kind huilend zegt: 'Elke keer als ik een televisie jat, wordt hij afgepakt door een grotere jongen. Ik vind het niet eerlijk!'

Daar vond ik een verbijsterend verhaal. Want hier gaat het over verschillende vormen en soorten van moraliteit. Moet je het jongetje troosten door hem een andere gestolen televisie te geven, omdat het toch wel erg oneerlijk is dat hij te klein is om er zelf een te kunnen stelen? Moet je hem geld geven om er een te kunnen kopen? Wat gebeurt er met de moraliteit van dat kind? Want je kunt wel zeggen dat hij immoreel is, maar vanuit het standpunt van het kind is het ook oneerlijk dat hij het steeds moet afleggen omdat hij nog niet sterk genoeg is. En wees eerlijk, als het om eten zou gaan zou je toch net zo boos worden als hij?"

Daarom zegt de kerk ook: zie je nou wat er gebeurt met de moraliteit als mensen niet meer in God geloven? Secularisatie zou zo het verval van ethiek en waarden in de hand werken.

"Daar geloof ik niks van. Ik denk dat het geloof schromelijk wordt overschat. Kerk en geloof hebben meestal weinig meer om het lijf dan rituelen, veiligheid en een familie-gevoel. Ze zijn gebaseerd op geconditioneerde reflexen. We zijn gewoontedieren, dat is een belangrijk gegeven dat veel verklaart. We vinden gewoontes lekker, hebben geen zin om ze ter discussie te stellen omdat ze zo heerlijk veilig zijn. We zingen automatisch mee en dat verontrust me, omdat het introspectie uitsluit. We willen ergens bij horen, niet alleen zijn, ergens deel van uitmaken. Ik denk dat het voordeel van de secularisatie is dat we langzamerhand leren begrijpen hoe we werkelijk in elkaar zitten. En dat lijkt mij pure winst. Ik blijf mezelf dan ook een optimist noemen. Al was het alleen maar omdat een optimist precies weet wat een droevige en uitdagende plek de wereld is, en een pessimist dat elke morgen opnieuw moet uitvinden!" ●

(Met dank aan Ikon-televisie)

Peter Ustinov: 'De Oude Man en meneer Smith', uitgeverij Bzztôh, Den Haag.

Het is het lot van mensen om alleen te zijn en moeite te doen om bruggen te bouwen naar anderen. Die moeite, daar gaat het om.

Sir Peter Ustinov. Geboren in Londen als zoon van een half Russische/half Duitse vader en een half-Italiaanse/half-Franse moeder. Opgevoed met vele talen en gezegend met vele talenten. De familie bracht schilders voort, schrijvers, acteurs en menig muzikant. En hij had het geluk van alles wat mee te krijgen. Zo speelde hij de afgelopen 55 jaar 31 theaterrollen, schreef 23 toneelstukken, regisseerde er 8, vond tussendoor de tijd om 11 opera's te dirigeren, deed mee aan 22 radio- of televisieproducties, was de verteller op 11 langspeelplaten, schreef 9 films, regisseerde er 8, speelde in 39 en schreef 11 boeken. Hij spreekt 8 talen. Daarnaast

was hij jarenlang good-will ambassadeur voor Unicef en is hij nu president van de 'World Association for World Federation', een organisatie die zich inzet voor een krachtiger Verenigde Naties. Voor al dat werk ontving hij in de loop der jaren 22 onderscheidingen, waaronder verschillende Oscars.

"Een humanistische Zangeres zonder Naam, toch een beetje een domineetje." Dat zegt Marry Menschaart (46) over zichzelf. Ze is moeder van twee dochters, bestuurslid van het Humanistisch Verbond Midden-Holland, motor achter het humanistisch café in Gouda, studiohoofd en columnist. Een gepassioneerd, eigenzinnig en strijdbaar humaniste, die zonder een zweempje mildheid terugkijkt op een gereformeerde jeugd.

"Mijn vader was een Poolse jood. Hij is vlak voor de bevrijding omgekomen, ik heb hem niet gekend. Ik ben door mijn moeder christelijk opgevoed, in de sfeer van de zwarte-kousenkerk - gereformeerd getogen en gespogen! Ja, met wrok kijk ik daarop terug. Gereformeerden zijn van beton, dat vind ik nog steeds. Ik word nog altijd buitengewoon kriegel als God gebruikt wordt als vulmiddel om het gapende gat van onze angsten te dichten. Het is ronduit misdadig om dit leven uit te hollen met theorieën over een beter leven na de dood.

Ik verdiep me steeds meer in het jodendom en ik ben een trouw bezoeker van het joodse café in Gouda. Een dubbelleven als joodse humanist? Zo ver zal het niet komen. Ik ben voor altijd en eeuwig afkerig van dogma's. Zelfs al zou ik me helemaal gaan toelagen op het jodendom - humanist zal ik altijd blijven. Zowel het een als het ander hoort bij mij.

De onderlinge verbondenheid tussen mensen bevorderen, dat is wat ik wil. In het humanistisch café doe ik niet anders. 'Dat wordt niks, zo zijn humanisten niet', kreeg ik te horen toen ik mijn plannen ontvouwde. Dat wil ik dan wel eens zien, dacht ik. Ik was uit op contact en inspiratie; niet op lezingen, waarbij iedereen na de laatste zin schielijk de jas aantrekt en naar huis gaat. Het bleek een gewaagd idee. In het begin durfde men elkaar amper aan te kijken of een hand te geven. Maar inmiddels gaan we wel onze vierde jaar in als humanistisch café en het loopt als een trein!

Toen wij trouwden, was mijn man al lid van het Humanistisch Verbond. Het sprak me aan en ik las er wel eens wat over. Maar ik wilde me eigenlijk niet weer binden aan een groep. En ik beschouwde het humanisme niet als een alternatief voor mijn christelijke leven, ik moest eerst in het reine komen met dat verleden. Wat mij vooral aanspreekt is

Humanisten, wat zijn dat voor mensen? Beetje intellectueel, nogal elitair volkje schijnt men wel eens te denken. Maar vooral 'gewone' mensen voelen zich vaak humanist. Door de keuzes die zij dagelijks maken, laten zij zien humanistisch in het leven te staan. Zonder poeha of poespas. Wie zijn zij, en wat voor keuzes maken zij? In deze serie komen 'gewone' humanisten aan het woord. Geïnterviewd door Els van Thiel.

schien ietsje meer zijn? Mag het ook zijn: acceptatie, medemenselijkheid en respect? Dat zijn tenminste woorden die ons aan het werk zetten. Soms doe je een mens tekort als je alleen maar tolerant bent en niet kiest. Soms moet je vechten. Humanisten zijn vaak bang voor banden en verplichtingen, gemakshalve menen zij dat ze niets 'moeten'. Maar je kunt niet vrijblijvend humanist zijn, want dan ben je 'niks'.

Eigenlijk zou er één humanistisch gebod moeten komen: gij zult kijken! Kritisch volgen wat er in de wereld gebeurt en aandacht hebben voor andere mensen. Blijven kijken, ook als het ellendig en akelig is. Onder ogen zien wat er gedaan moet worden. En toch proberen van het leven te blijven houden. Als humanisten hebben we een taak te vervullen - op eigen kracht en met onze beste menselijke vermogens.

Jazeker, ik heb wel iets in me van een domineetje, een humanistisch domineetje dat graag preekt. En dan het liefst zo dat de mensen niet weten of ze moeten lachen of huilen... Bij het Humanistisch Verbond kan ik me in dit opzicht uitleven. Als er in het openbaar iets gezegd moet worden, weten ze me te vinden. Er wordt tegenwoordig veel gepraat over de zin van het leven. Ik ben klaar met die vraag. Niet dat ik het antwoord weet, maar ik hoef het niet te weten. Ik ben niet van plan de menukaart te blijven bestuderen, terwijl het eten dam-

pend op mijn bord ligt! Als je om je heen kijkt, zie je vanzelf dat er genoeg te doen is en zolang heeft het leven betekenis voor mij. We moeten maar eens ophouden met dat gepraat over zingeving. Laten we elkaar liever op de been houden, bemoedigen, prikkelen, inspireren en corrigeren. Ik ben niet iemand die op een afstandelijke manier de wereld wil verbeteren. Ik ben niet academisch gevormd, ik ben niet geleerd, ik haal - als een Zangeres zonder Naam - mijn inspiratie uit het dagelijkse leven. Ook uit de joodse literatuur heb ik geleerd dat ik niet naar boven moet kijken, maar dat het allemaal hier gebeurt. Er is alleen je eigen stem."

SOMS MOET JE VECHTEN

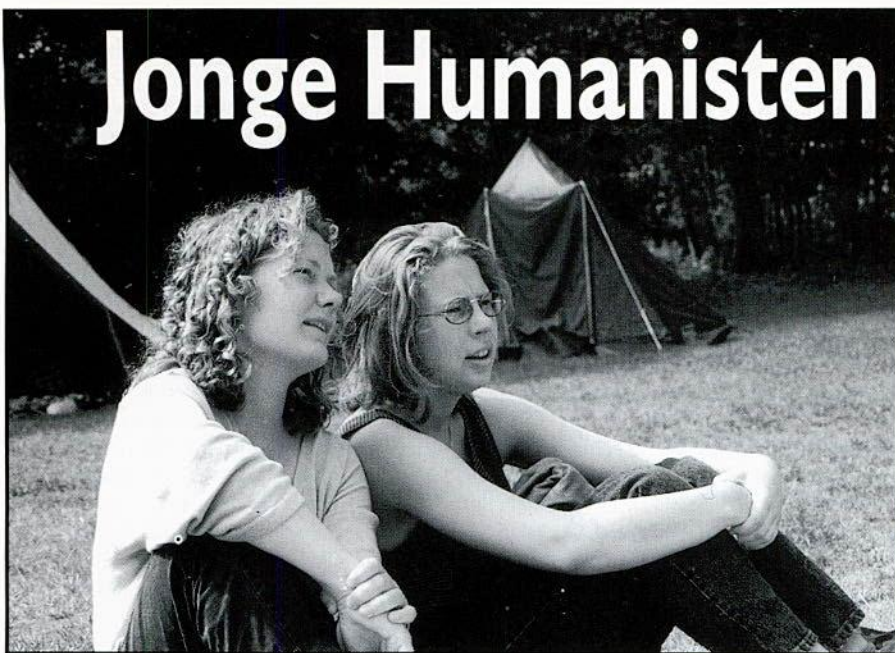
Foto: Marcel van der Stap

dat je als humanist genuanceerd mag denken: zoeken, onderzoeken, twijfelen en ontdekken. En er morgen weer heel anders over denken. Ik heb veel geleerd in het Humanistisch Verbond. Inmiddels weet ik dat je geen humanist bent, maar probeert het te zijn. Het is een leerschool. Natuurlijk ben ik ook wel eens ontmoedigd. Dan vind ik het een club die als los zand aan elkaar hangt, waarin alles kan en alles mag en iedereen maar vanuit zichzelf praat. Die vrijblijvendheid helpt niet mee om een band met elkaar te krijgen. Dat mis ik wel eens. Ik zou bijvoorbeeld niet samen met humanisten kunnen zingen. Waarover moeten we zingen? Gelukkig hebben humanisten belangrijker dingen te doen dan zingen - zij kunnen beter een beetje in zichzelf neuriën en aan het werk gaan...

Tolerantie staat hoog in het vaandel van het Humanistisch Verbond. En als je zegt dat je buitenlanders tolereert, klinkt dat behoorlijk nobel. Maar mag het mis-

Een humanist 2

Jonge Humanisten

op eigen benen

In 1991 besloot het congres van het Humanistisch Verbond om de Jonge Humanisten (JH) op te heffen. Een aparte werkgroep voor jongeren bleek in het nieuw uitgezette beleid niet voldoende prioriteit meer te hebben. Op hetzelfde congres kregen de jongeren echter wel toestemming om het op eigen benen te proberen.

Roy Geurts, voorzitter van de nu zelfstandige Jonge Humanisten: "We richten ons op de toekomst, met alleen maar boos blijven kom je niet verder. We willen laten zien dat een humanistische jongerenorganisatie wel degelijk levensvatbaar is. We hebben onszelf drie jaar de tijd gegeven om te laten zien dat dat kan. Dat is de periode waarvoor ons nog steun is toegezegd door het Humanistisch Verbond."

Vroeger werden alle HV-leden tot dertig jaar tot de jongeren gerekend. Ook wanneer ze nooit op kwamen dagen bij activiteiten van de Jonge Humanisten. Velen waren alleen maar op papier 'jongerenlid'. Dat ligt nu anders. Wie bij de JH wil horen, moet daar een bewuste keuze voor maken. Er is geen automatische koppeling meer met het HV-lidmaatschap. Maar de meesten zijn nog steeds HV-lid. In de toekomst zal dat wel gaan veranderen, zegt Roel van der Poort. Hij is bestuurslid en publiciteitscoördinator van de JH. "Wij gaan groeien door de komst van nieuwe leden van buiten. Er ontstaat dan een omgekeerd effect. Iemand wordt eerst lid van de JH en daarna pas van het HV. Misschien dat een combinatielidmaatschap gedurende een bepaalde tijd aantrekkelijk is voor wie tegen de dertig loopt. Als bijna 'gepensioneerde' jongere kun je dan eens aan het HV snuffelen."

Het doel is om op 1 januari 1994 tenminste duizend leden hebben. Roy Geurts: "Dat is een getal waar we onszelf op hebben vastgelegd. Lukt het, dan gaan we door. Lukt het niet, dan moeten we ons serieus beraden."

In zo'n korte tijd van honderd naar duizend leden, is dat wel een realistische doelstelling? Roel van der Poort vindt van wel. "De Jonge Democraten van D66 hadden maar 25 leden toen ik er voorzitter van werd, dus de JH heeft nog een behoorlijke voorsprong met die 100 leden!" Dat aantal is heel belangrijk, want dan gaan de subsidiekranen open. Roel: "Voor het humanistisch jongeren-

Foto's: Beelden van een jongerenweekend

werk zijn de subsidiemogelijkheden overigens niet zo florissant. Maar het leden-tal legt in elk geval gewicht in de schaal. Ik verwacht dat als je voldoende activiteiten genereert en het lukt om een geregelde bezoekersstroom te krijgen, dat het toch mogelijk moet zijn om subsidies los te krijgen."

Wat zijn verder de plannen van de Jonge Humanisten? Roel: "We gaan eerst een analyse maken. Wie behoren er tot de groep van potentiële leden, waar vind je die mensen en hoe haal je ze binnen? De vereniging moet aantrekkelijk zijn voor een breed jongerenpubliek. Omdat we niet veel tijd en nog minder geld hebben, beginnen we in de studentensteden. Waarschijnlijk Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Groningen. We gaan daar kernbesturen vormen, die verantwoordelijk zijn voor een eigen activiteiten-aanbod en eigen ledenwerving. Nu moeten we alles vanuit één plaats doen. Je hebt meer warmtebronnen in het land nodig om mensen voor een lidmaatschap te laten smelten."

Bang dat de Jonge Humanisten zo een studentenvereniging zouden worden is hij niet. "Het gaat ons niet om de leut en de gezelligheid, om dronken worden in de kroeg. Het gaat om ontplooiing, interessante thema's aandragen voor jongeren, een completer mens worden." Gezelligheid is niet het doel van een humanisti-

sche jongerenorganisatie. Dat is de levensbeschouwing. Het idee is ook niet dat we speciaal naar studenten zoeken. We zoeken naar een plek waar je gemakkelijk jongeren tegenkomt. Mik je op begin twintigers, dan kom je vanzelf uit bij de opleidingen, universitair en hbo. Die hebben een goede infrastructuur waarvan je gebruik kunt maken. Hebben we eenmaal een basis gelegd, dan willen we vandaar verder springen om andere jongeren te bereiken."

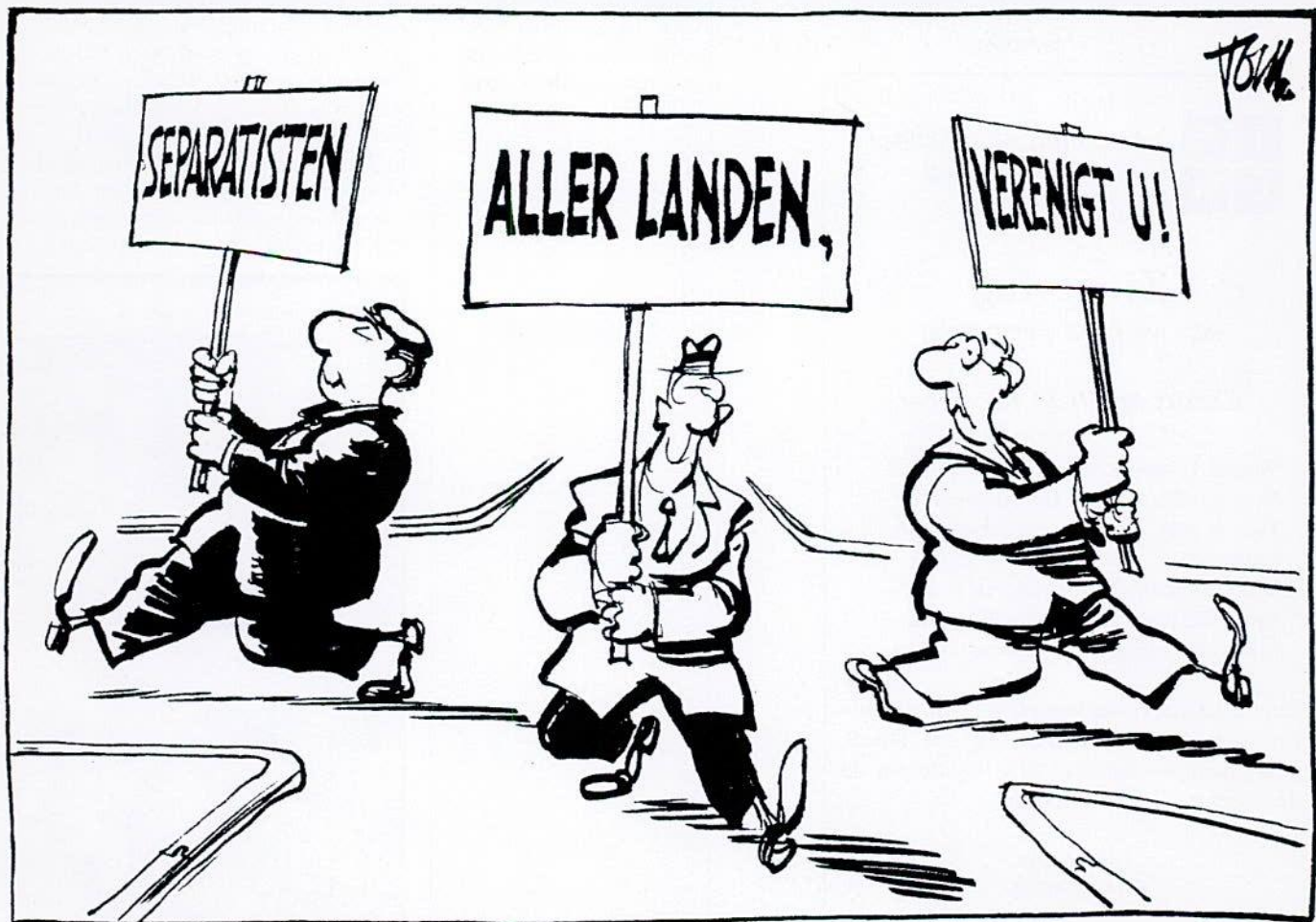
Dit eerste jaar concentreert de jonge vereniging zich op de versterking van het eigen kader en de opbouw van plaatselijke afdelingen. Volgend jaar barst de ledenwerfcampagne los. Het plan hiervoor is in grote lijnen klaar. Roel: We moeten de straat op, op mensen afstappen. We leven in een tijd waarin veel organisaties zich achter folders verbergen. Het werkt beter als je laat zien wie je bent en waar je voor staat. Een probleem is dat nog maar zo weinig jongeren op de hoogte zijn van het bestaan van de JH. Dus moeten we ons behalve met ledenwerving ook intensief bezighouden met publiciteit. Dat is moeilijk. De media zijn al nauwelijks geïnteresseerd in het HV, laat staan in de JH. Je moet wel met iets heel bijzonders komen om met een persactie resultaat te behalen." Dat er onder jongeren belangstelling bestaat voor levensbeschouwelijke zaken, staat voor Roel vast.

Lichtend voorbeeld voor de JH is de Belgische zustervereniging, die al twintig jaar een zelfstandig bestaan leidt en 5.000 leden telt. Roy: "Belgische jongeren zeggen nu tegen ons: vooruit, wij zijn ook klein begonnen en met vallen en opstaan groot geworden. Ze helpen ons met hun ervaring, ook mogen we gebruik maken van hun activiteiten-aanbod. Speciaal het buitenlandse reizenprogramma."

Er blijven natuurlijk verschillen. Zo zijn de subsidieregelingen voor jongerenwerk in België gunstiger dan in Nederland. En de JH-België heeft aanvullende inkomsten uit distributierechten op een bepaald soort mineraalwater. Je moet er maar op komen! Roy kan ook melden dat de jongeren er al sinds jaar en dag in onmin leven met het Humanistisch Verbond. "Maar op dit punt zijn we niet van plan het voorbeeld van onze zuiderburen te volgen. Ons contact met het HV is veel beter en dat willen we zo houden."

En Roel: "We vinden het belangrijk dat het HV zijn eigen kind erkent en blijft steunen. Behalve op het hoofdbestuur rekenen we op de afdelingen. Die zouden ons hand- en spandiensten kunnen leveren bij de promotie van de JH. Op het congres willen we onze vereniging voor het eerst aan de leden van het HV presenteren."

Frits Snijder

RADIO

Sinds 4 oktober zendt het Humanistisch Verbond al zijn radioprogramma's uit op de opiniezender van Nederland, Radio 5, iedere maandagmiddag van 13.00 tot 15.00 uur. Ons nieuwe interviewprogramma met mensen die in hun leven nog plaats hebben voor idealen, **Boven het dal** (14.00 uur), heeft - vanzelfsprekend onder voorbehoud daar het een live-programma betreft - onder anderen de volgende gasten in petto: **9 november Theo Kuypers**, beeldend kunstenaar en altijd op zoek naar vernieuwing; **16 november Pieter Herman Bakker Schut** advocaat, verdediger van Knut Folkerts

en om die reden ooit verguisd in de pers als een "terrorist in toga"; **30 november Daniël Giltay Veth**, oprichter van het fundraising bureau 'Wave game' en één van de uitvinders van het 'sociale ondernemerschap'.

Het literaire programma **De Verbeelding** (14.30 uur) presenteert de volgende onderwerpen: **9 november Martha Graham**, danseres en choreografe over wie

Agnes B. DeMille een biografie schreef; **16 november Pier Paolo Pasolini**, cineast, dichter en in meer opzichten groot kunstenaar; **23 november Marcel Kurpershoek**, correspondent die over zijn ervaringen het boekje 'Diep in Arabië' schreef; **7 december Woeste hoogte** de klassieker uit de wereldliteratuur geschreven door de begaafde van de Ierse gezusters Brontë, Emily; **14 december Marina Tsvetajeva**, schrijfster van 'Jouw tedere mond - een en al kus'.

Het Voordeel van de Twijfel, het paradijs van de documentaire dat uitzendt van 13.10 tot 14.55 uur, zendt de volgende programma's uit: **9 november Arthur Schopenhauer**, een documentaire over de filosoof die in 1907 'Bespiegelingen over levenswijsheid' schreef, waarin hij uitleg geeft over de drie fundamentele gegevens die het lot van de mens bepalen. Waar de meeste mensen bezit en aanzien voorop stellen, is de persoonlijkheid van doorslaggevende betekenis voor de kwaliteit van het leven, want "het geluk behoort diegenen toe die aan zichzelf genoeg hebben"; **16 november A la Guerre**, een Vlaamse produktie over dat mysterieuze maar gevaarlijke leger Het Vreemdelingenlegioen; **23 november Kinderen van de Tweede Wereldoorlog**, een Canadese documentaire over de Canadese soldaten

en Nederlandse vrouwen die vlak na de Oorlog verantwoordelijk waren voor de kinderen van de Tweede Wereldoorlog.

ADVERTENTIE

*Internationale School
voor Wijsbegeerte
Leusden*

Zingeving

een werkend perspectief

Cursus op 10-11 december

- * Wat is kenmerkend voor zinvragen?
- * Wat maakt mensen tot zingevers?
- * Hoe is met mensen vruchtbaar aan zinvragen te werken?
- * Welk mensbeeld veronderstelt dit?
- * In welke mate is beïnvloeding van zinverving mogelijk en wenselijk?

Een staalkaart van vragen die op de cursus aan de orde komen en die steeds gekoppeld worden aan ervaringen van de deelnemers in hun praktijk.

Informatie:
033-650700

TELEVISIE

Schijn van fatsoen

vrijdag 6 november, 22.55 uur, Nederland 1

Delil is een vluchteling uit Turks Koerdistan wiens asielaanvraag is afgewezen. Hij duikt onder in de illegaliteit en vindt werk in de kassen van het Westland. Als de politie daar op een gegeven moment een inval doet, verdwijnt Delil. Ook de filmploeg is hem dan kwijt, maar besluit hem te gaan zoeken. Die tocht leidt langs een aantal betrokken instanties en personen: de buurman, een tuinder, de politiechef die verantwoordelijk is voor de betreffende inval, iemand van een vluchtelingen-comité en ten slotte staatssecretaris Kosto.

Een programma van Leen vd Berg

YOY

zondag 8, 15 en 22 november, 18.35 uur, Nederland 1

Nog drie YOYs dit seizoen. In de eerste, 8 november, een **portret van Ruben** (22). Zes jaar geleden kreeg hij te horen dat hij seropositief was - hij is homofobie-patiënt en bleek in aanraking te zijn gekomen met besmet bloed. Aanvankelijk stond hij daar nauwelijks bij stil en verzwegen het. Hij stortte zich met nog meer overgave op het leven dat hij leefde, de opleiding die hij volgde. Vragen van zijn moeder of hij geen behoefte had aan enige vorm van begeleiding of hulp, begreep hij niet. Anderhalf jaar geleden bleek tijdens een ziekteperiode dat Ruben's weerstand sterk was afgenomen; de diagnose Aids werd bij hem gesteld. Zijn wereld stortte in. Hij stopte met zijn opleiding en gleed af naar de donkerste periode uit zijn leven. Maar nu is hij weer volop actief. Hij werkt bij een ziekenomroep en is

Ruben van Ewijk

actief in de HIV-vereniging. YOY trok enige tijd op met Ruben. Hoe ziet zijn leven er nu uit? Hoe gaan hij en zijn vrienden met elkaar om, zijn vrienden die tenslotte met hele andere zaken bezig zijn zoals hun toekomstige carrière? Wat precies is er allemaal nog belangrijk in zijn leven - is dat heel anders dan vroeger? En hoever kan en durft Ruben nog vooruit te denken? Samenstelling en regie: Eveline van Dijk.

15 november aandacht voor Eveline en Rebecca, beiden afkomstig uit een gezin dat om politieke redenen moest vluchten uit het vaderland. Rebecca (18) komt van de Filippijnen en woont nu één jaar in Nederland. Eveline (18) komt uit Zaïre en leeft al vier jaar in Nederland. Beiden

volgen inmiddels een opleiding. YOY volgde de twee om te kijken hoe goed of slecht, makkelijk of moeilijk, zij functioneren in onze samenleving. Waar tegenwoordig bijna altijd de nadruk ligt op het proces van asielaanvraag en daarmee gepaard gaande problemen, sloeg YOY die stappen allemaal over, om te schetsen wat kinderen daarna allemaal meemaken.

Samenstelling en regie: Koert Davidse.

De laatste YOY ten slotte, 22 november, verdiept zich in de schaduwzijde van het succes. Nog niet zo lang geleden waren Ray en Anita, een kok en een administratieve kracht, slechts in hun vrije tijd bezig met rap, zang en dans. Inmiddels hebben ze artiestennamen, Kid Ray & A, en met name in de Angelsaksische landen heeft het duo, als 2 unlimited, al een komeetachtige carrière achter de rug.

Of zoals het management in een persmap schrijft: '2 unlimited groeit binnen een half jaar uit tot een razend populaire wereldband: meer dan een miljoen keer gaat *Get ready for this* over de toonbank, de tweede single *Twilight zone* scoort nog veel hoger: zilver, goud en platina voor verkoopcijfers, zes keer top of the pops, heavy rotation op MTV, optredens all over the world, top noteringen van Japan tot Australië van Engeland tot Hong Kong en van Zweden tot nummer één in Veronica's Top 40'.

Onlangs was het duo nog in Amerika om in ongeveer 20 dagen zo'n 40 optredens te verzorgen. YOY volgde de twee gezichten van het 'nieuwste techno-house project' om erachter te komen wat een dergelijke carrière voor mensen persoonlijk betekent.

Samenstelling en regie: Vera Jong en Geert Timmers.

LOS VAST

Stichting LosVast

uit zich sedert 3 Maart 1970 middels woord en geschrift over allerlei facetten rond het fenomeen alleenzijn. Dit onderwerp gaat iedereen aan. De helft van allen die nu samen wonen is straks alleen. In ons land is nu 1/3 van alle huishoudens een éénpersoonshuishouden.

Het gaat over
**mentaliteit en
praktijk** van

**ALLEEN ZIJN
ALLEEN VOELEN
ALLEEN WONEN
ALLEEN REIZEN**

**Inl. over brochures
en voordrachten:**

Empelse-dijk 14

5235 AE Den Bosch

tel. 073-421323, 9-10.30 uur

fax 073-410388, dag / nacht

Om de Bocht van het Spaarne
vrijdag 11 december, 22.55 uur,
Nederland 1

Aan de Zuidoost kant van Haarlem - begrensd door de Haarlemmer Hout, het Spaarne en de gemeentegrens met Heemstede - werd in de jaren twintig door de Nederlandse architect Van Loghem Tuinwijk gebouwd, gebaseerd op de tuinstad-gedachte die toen opgeld deed. Drie straten, met elkaar verbonden via poortwoningen naar diepe gemeenschappelijke binnentuinen. In 1989 was Tuinwijk verpauperd en stond op het punt afgebroken te worden, toen de minister van WVC het op de monumentenlijst plaatste; het wordt nu gerestaureerd.

De vijf deelnemers aan de documentaire workshop van het International Documentary Film Festival kregen vorig jaar de opdracht ieder één aspect van Tuinwijk te belichten. Het resultaat noemden ze zelf een kaleidoscopische documentaire. Gemaakt onder leiding van Hans Keller.

MEER INFORMATIE OVER DE HUMANISTISCHE OMROEPSTICHTING
(HOS): POSTBUS 135, 1200 AC HILVERSUM. TEL.: 035-284689

Van het hoofdbestuur

Begroting

In september is het vergaderritme in alle hevigheid hervat. Op de eerste hoofdbestuursvergadering na de zomer was de concept-begroting 1993 een belangrijk agendapunt. Het

wordt - na eerdere bezuinigingen - toenemend moeilijk nog zodanig te bezuinigen dat Kerntaken en reorganisatie niet in gevaar worden gebracht. Toch lag er een concept-begroting voor die sluitend was en die het hoofdbestuur in november aan het congres zal aanbieden.

Toekomst Humanistisch Geestelijk Werk (THGW)

De rapportage van de hoofdbestuurscommissie THGW, voor een eerste oriënterende

bespreking aan de orde, heeft vele reacties losgemaakt. Deze zullen worden verwerkt waarna een besluitvormende bespreking aan dit onderwerp gewijd wordt.

Imago-verbetering

Voor oktober staan voorstellen en amendementen van gemeenschappen/afdelingen ten behoeve van het congres op de agenda. Uit de discussie in de Verbondsraad, begin oktober bijeen, over de vraag hoe gemeenschappen/afdelingen kunnen bijdragen aan de verbetering van het imago van het HV, viel voorzichtig te concluderen dat sommige experimenten in de proefregio's als succesvol met betrekking tot de vraagstelling werden gezien.

Jorine Boegem,
algemeen secretaris

Lezing over het werk van HIVOS in Groningen

Op zondag 8 november vanaf 10.30 uur vertelt Wim Post aan de hand van dia's iets over het werk van HIVOS (Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking) in het Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen. Na de pauze is er gelegenheid tot het stellen van vragen. Het HIVOS is één van de zogenaamde medefinancieringsorganisaties, die gelden ter beschikking krijgen voor hun ontwikkelingswerk uit het budget van het Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast krijgen deze organisaties ook gelden van particulieren. Wim Post gaat o.a. iets vertellen over het werk in Zuid-Afrika. Op dit terrein heeft HIVOS onlangs een gigantisch succes behaald in het noorden van Nederland: KOPANO, gevormd door de provincies Groningen en Drenthe en verschillende gemeenten daarin (voorheen SOMAFCO dat zich bezig hield met een onderwijs-project in Zuidelijk Afrika), heeft het project

TRAC van HIVOS geadopteerd. TRAC houdt zich in Zuid-Afrika bezig met de mensen die vroeger uit hun dorpen werden weggehaald en naar thuislanden gebracht, en die nu terug willen naar hun oude woonplaats. TRAC staat deze mensen terzijde op juridisch en praktisch gebied.

Discussie-avond in Midden-Holland

Op 20 November zal Hans van Mierlo de Coornhertrede uitspreken onder de titel 'De burger en de politiek' in de Goudse Schouwburg. Ook zal dan voor de tweede keer de Coornhertprijs voor Sociale Vernieuwing worden uitgereikt. Verdere informatie: tel.nr. 01828-13508 (of: 01828-13431).

Spreekers gevraagd bij uitvaarten

Er blijft dringend behoefte aan vrijwillig(st)ers die een toespraak vanuit humanistisch perspectief willen houden bij niet-kerkelijke uitvaarten. Vooral in Gelderland, Zeeland en Limburg maar ook elders zijn nieuwe medewerkers welkom. Het werk vraagt inzet en geeft voldoening. Belangstellenden krijgen een korte opleiding

van twee weekenden en lopen enige tijd stage. De eerstvolgende cursussen worden gehouden op 5, 6 en 7 februari 1993, 19, 20 en 21 februari 1993 en 2, 3 en 4 april, 16, 17 en 18 april 1993. Belangstelling? Bel voor informatie en aanmelding afdeling Verenigingszaken, Dini Boer of Pieter de Vrijer: 030-318145.

Humanisme onder de Linden in Wapserveen

Donderdag 19 november spreekt in Wapserveen voor de afdeling Vledder/Steenwijk de heer M. Legierse, beleidsmedewerker van WVC, over 'Nederland als asielpaats'. Het is de derde bijeenkomst van de reeks avonden in Hotel Onder de Linden. De afdeling Meppe/Steenwijk heeft twee geslaagde, goed bezochte bijeenkomsten achter de rug. De bijeenkomst van donder-

dag 17 december gaat over sneeuw en gletschers en wordt verzorgd door Wouter H. Knap (Buys Ballot-Instituut, R.U. Utrecht) die met dia's zal vertellen over onderzoek in de Alpen. De zaal van Onder de Linden is om 19.30 uur open. Leden, introducees en belangstellenden zijn welkom. Voor meer informatie: 05212-1813 of 05210-13518.

Zwart-Wit, Samen Leven in Den Bosch

De afdeling Den Bosch e.o. houdt woensdag 9 december haar derde avond van het project Samen Leven. Thema: Openbaar. Aanvang 20.00 uur in de Knillispoort, Korte Waterstraat 15, Den Bosch (7 minuten lopen vanaf het station).

Paranormale verschijnselen in Leiden

Zondagmiddag 8 november aanstaande houdt de afdeling Leiden en Omstreken een openbare discussie onder de titel 'Paranormale verschijnselen: geloven wij daarin?'. Inleider zal zijn Rob Nanninga, secretaris van de Stichting Skepsis, redacteur van het tijdschrift Skepter en auteur van 'Parariteiten: een kritische blik op het paranormale' (Utrecht, Het Spectrum, 1988). Volgens sceptici is er geen reden geloof te hechten aan de grote claims van zogenaamd paranormale begaafden en aanverwante verschijnselen. Zijn humanisten zelf ook zulke sceptici? Wat moeten we aan met het

'moderne bijgeloof' en de populariteit van bijvoorbeeld een wekelijkse uitzending als Het Zwarte Gat? Plaats van lezing en discussie: Restaurant Kroonenburg, Nieuwe Rijn 19, Leiden-Centrum. Aanvang 15.00 uur. Toegang gratis. Neem vooral uw (bij)gelovige dan wel sceptische vrienden en familieleden mee.

De Zorgzame Samenleving in Haarlem

Dinsdag 17 november zal er een thema-avond met als titel 'de Zorgzame Samenleving' worden gehouden in het Nivoncentrum Voorhelmstraat 3 in Haarlem. Aanvang is 20.00 uur. Vanuit verschillende invalshoeken zal de Sociale Vernieuwing die bij de

Zorgzame Samenleving hoort, worden belicht - ook speciaal vanuit de humanistische optiek. Deze avond is georganiseerd door de HV-regio Haarlemmerland dat wordt gevormd door de afdelingen Haarlem, Haarlemmermeer en IJmond.

'Het zelf-gewilde einde van oude mensen' in Den Bosch

Op maandag 9 november om 20.00 uur houdt Mr. H. Drion onder deze titel een voordracht in Den Bosch. In 1991 verscheen van zijn hand hierover een artikel in NRC-Handelsblad. Dit heeft veel reacties opgeroepen in diver-

se media, en was aanzet tot een publieke discussie waarin zowel voor- als tegenstanders van zijn ideeën hun stem lieten horen. Vanuit humanistisch standpunt is het interessant dat in de ideeën van Drion het zelfbeschikkings-

Samen Leven in Nijmegen

Op 15 november is er een inleiding in het kader van het project 'Samen Leven' door mevrouw Cath. Dracopoulos, ombudsvrouw voor etnische groepen van de Gemeente Nijmegen. Aanvang 14.00 in de Daalsehof, Daalseweg 115. Entree f 3.50.

Jan de Leede in Amersfoort

Op zondag 15 november zal Jan de Leede, voorzitter van de afdeling Soest/Baarn, spreken in Amersfoort. Onderwerp is het boek 'Het einde van de geschiedenis en de laatste mens' van Francis Fukuyama. De bijeenkomst wordt gehouden in de Eemgaarde, Dorresteinseweg 49, Amersfoort. Aanvang: 10.15 uur.

Cursus humanisme met succes geprolongerd in Waddinxveen

Na het succes van de cursus humanisme vorige winter o.l.v. drs. Jaap Hoogervorst in Gouda, organiseert de afdeling Midden-Holland wederom een cursus in de gemeente Waddinxveen. Kosten inclusief cursusboek f 25,-; data 3, 10 en 17

november 1992, Buurtcentrum de Boog, aanvang 20.00 uur. Jaap Hoogervorst studeerde theologie en filosofie en koos voor een baan in het bedrijfsleven. Wilt u meer informatie? Bel met André de Bruin, 01828-13431.

Eenzaamheid in Drachten

Coert Reinking geeft een lezing op woensdag 11 november over eenzaamheid. Plaats is Kegelcentrum, Norgeweg 1, Haulerwijk. Aanvang 20.00 uur.

De multi-culturele samenleving in Apeldoorn

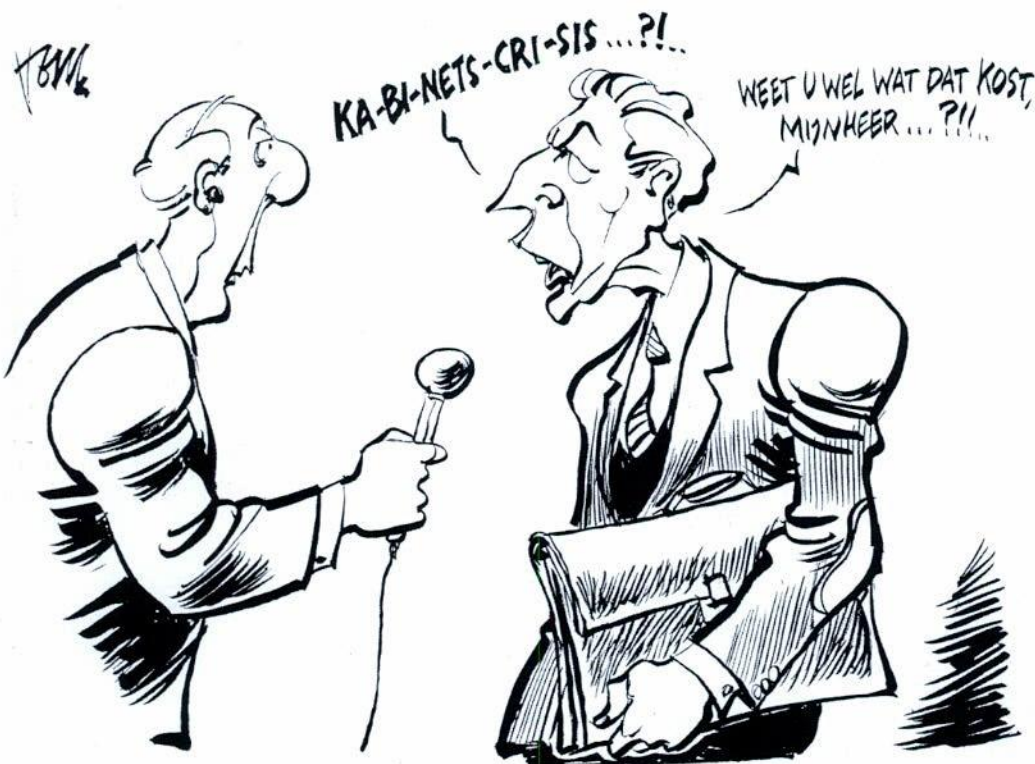
Op zondag 8 november zal H.T. Sie Shian Ho praten over de vraag of multi-culturele samenleving een bedreiging of verrijking is. Plaats: Gebouw van de Loge, Mr. van Hasseltlaan 29 te Apeldoorn. Aanvang: 10.30 uur.

Nederland, asielland in Waspervveen

Op donderdag 19 november praat M. Legierse, beleidsmedewerker van WVC, over Nederland als asiellaat. In hotel Onder de Linden, Midden 202 in Waspervveen. Aanvang 19.30 uur.

Humanisme en levensstijl

Op woensdag 11 november: geeft Marcelle Prummel een lezing over humanisme en levensstijl. Aanvang: 20.00 uur in de Diemenhof, Diemenlaan 122 A, Emmeloord.

Justitie

Penitentiare Inrichting

'De Marwei' Leeuwarden

16 uur per week

Gevangenis 'Norgerhaven'

Veenhuizen 16 uur per week

Taken U voert individuele

en groeps gesprekken met

gedetineerden; neemt deel aan

overlegvormen binnen de

inrichting en aan extern overleg

met humanistische collega's;

adviseert de directie met

betrekking tot het beleid binnen

de inrichting.

**Centraal
Geestelijk Raadsman
bij de Inrichtingen
van Justitie**

Humanistisch Geestelijk Raadslieden v/m

Functie-eisen Academisch werk- en denkniveau; voltooide studie aan het Humanistisch Opleidings Instituut, dan wel de bereidheid een aanvullend certificaat Humanistiek te halen aan de Universiteit voor Humanistiek; bekendheid met het werk en/of relevante werkervaring; minimumleeftijd 30 jaar. **Salaris** Minimaal f 4810,- en maximaal f 7754,- bruto per maand, afhankelijk van opleiding en ervaring en gebaseerd op een volledige werkweek; 8% vakantietoelage. **Standplaats** Leeuwarden of Veenhuizen.

Voorkeursgroepen Justitie draagt bij aan het vergroten van de werkgelegenheid voor vrouwen, gehandicapten en leden van etnische minderheden. Daarom worden zij uitdrukkelijk uitgenodigd te solliciteren. **Bijzonderheden** Een combinatie van beide functies, met als standplaats Leeuwarden geniet de voorkeur.

Inlichtingen Nadere informatie is te verkrijgen bij de heer W. ter Horst van Delden, Centraal Geestelijk Raadsman, te bereiken op telefoonnummer 03404 52301.

Sollicitatiewijze Schriftelijke sollicitaties, graag voorzien van motivering en curriculum vitae en onder vermelding van het vacaturenummer 2 090 3362, binnen 14 dagen na verschijnen van dit blad te zenden aan Centraal Geestelijk Raadsman bij de Inrichtingen van Justitie, Laan van Vollenhove 2941, 3706 AK Zeist.

Justitie: het juiste gewicht in de schaal

(ingezonden mededeling)

De Humanistische Stichting voor Huisvesting van Ouderen te Zwolle aangesloten bij de Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden, bestaat uit een verzorgingshuis met 77 bewoners en uit 184 aanleunwoningen, en heeft ongeveer 65 medewerkers.

Het bestuur roept kandidaten op voor de functie van

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSVROUW/MAN

Werkzaamheden:

- het zorgdragen voor een geïntegreerd aanbod van geestelijke verzorging ten behoeve van de bewoners
- het bijdragen aan een goed leefklimaat op basis van humanistische principes
- het bieden van ondersteunende activiteiten ten behoeve van medewerkers

Gevraagd:

- een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut of Universiteit voor Humanistiek
- inhoudelijke benoembaarheid door het Humanistisch Verbond
- affiniteit met de problematiek van het ouder worden

Geboden wordt:

- een aanstelling van 8 uur per week met ingang van z.s.m.
- een rechtspositie volgens de richtlijnen van de CAO voor bejaardenhuizen
- salariering in schaal 12 van die CAO, afhankelijk van opleiding en ervaring

De aanstelling geschiedt in overleg met landelijk hoofd van dienst humanistische geestelijke verzorging : Mw. P. Hobbelman, tel. 020-6448901/030-318145.

Informatie te verkrijgen bij Dhr. A. van Dam, directeur van "de Havezate" tel. 038-540040.

Sollicitaties dienen binnen drie weken na het verschijnen van dit blad gericht te worden aan het bestuur, p/a Gombertstraat 350, 8031 MK Zwolle.